

Lördagen den 6 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Herr Talmannen anmälde, att sekreteraren, vice Häradshöfdingen H. Husberg vore af sjukdom förhindrad att under dagens sammanträde tjenstgöra, samt att Herr Talmannen anmodat notarien, vice Häradshöfdingen Kullberg att protokollsföringen och öfriga sekreteraren åliggande göromål under nämnda sammanträde bestrida.

§ 2.

Protokollen för den 29 och 30 nästlidne Mars äfvensom protokollsutdrag angående Kammarrens vid sammanträdet den 4 dennes fattade beslut upplästes och godkändes.

§ 3.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Memorial N:o 47, med förslag till allmänna vilkor och stadganden i afseende på de statsbidrag, som under denna riksdag beviljas för väganläggningar och vägförbättringar, hamnanläggningar, kanaler och andra vattenkommunikationer, äfvensom för sjösänkningar och andra vattenaftappningsföretag.

*Utskottets första hemställan, sid. 2.
Mom. 1).*

Herr Rosenberg: Jag vill endast hemställa, huruvida det icke må anses tillräckligt, att endast Utskottets hemställanden uppläsas, emedan jag fruktar, att genom en utförlig föredragning af paragrafens stadganden allt för mycken tid för Kammarren utan gång går förlorad.

Herr O. Hedenberg: Under läsning af paragrafen har min uppmärksamhet blifvit fästad vid det vilkor, som i momentet 1) stadgas, för att en kommun skall komma i åtnjutande af ett för dess räkning af Riksdagen beviljadt statsanslag. Det heter nemligen i detta moment: "För hvarje företag måste plan till arbetets utförande jemte beräkning öfver dermed förenade kostnader vara uppgjord och hafva vunnit Kongl. Maj:ts nådiga fastställelse." Enligt detta förslag skulle planen och kostnadsberäkningen kunna af hvem som helst uppgöras och sålunda ganska lätt hända, att det allt för mycket komme att afse de lånesökandes intresse. Jag anser därför nödigt att bland föreskrifterna utsättes, att plan och kostnadsförslag skola uppgöras antingen af en officer vid Väg- och Vattenbyggnadskorpsen eller af en landtbruksingenjör, med anledning hvaraf

jag finner mig föranlåten föreslå, antingen att den föredragna punkten återremitteras till Utskottet, eller ock att Kammaren beslutar, att det omnämnda momentet måtte erhålla följande lydelse: "För hvarje företag måste plan till arbetets utförande jemte beräkning öfver dermed förenade kostnader vara, efter arbetets beskaffenhet, uppgjord af officer vid Väg- och Vattenbyggnadskorpsen eller landbruksingeniör och hafva vunnit Kongl. Maj:ts nådiga fastställelse.

Herr von Troil: I anledning af Herr Hedenbergs anmärkning vill jag nämna, att föreskriften i det omförmälda momentet har samma lydelse, som den haft under flera år tillbaka, och att det alldeles icke är förenadt med någon fara att bibehålla det oförändradt, emedan hvarje plan och kostnadsförslag, som till de ifrågasatta arbetena uppgöras, alltid skola underställas Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsens pröfning, innan de af Kongl. Maj:t godkännas.

Vidare anfördes icke; och detta moment godkändes.

Mom. 2—16 godkändes hvart efter annat, hvarjemte Kammaren biföll hvad Utskottet å *sidorna 5 och 6* vidare yttrat och hemställt.

§ 4.

Vid ånyo skedd föredragning af Stats-Utskottets Utlåtande N:o 48, i anledning af väckta motioner om förlängd räntefrihet för det till utdikning af sjöarne Tjurken, Näfvelsjön m. fl. vattendrag inom Jönköpings län beviljade lån, begärdes ordet af nedannämnde ledamöter, som yttrade:

Herr O. B. Olsson: Jag kan alldeles icke gilla det slut, hvartill Utskottet i detta Utlåtande kommit. Vid föregående riksdagen, då fråga väcktes om ett års räntefrihet för bolaget iör Christianstad—Eslöfs-banans anläggande, som fått vidkännas ganska dryga kostnader öfver de beräknade genom banans förändring från smalspårig till bredspårig, fann Riksdagen sig icke kunna bifalla denna begäran. Visserligen är den summa, som här är i fråga, ganska obetydlig, utgörande endast 4,200 R:dr; men det är derföre ej heller för beloppets skull jag motsätter mig förslaget utan af principiela skäl. Slår man en gång in på den vägen, så skall det ej dröja länge, innan hvarje bolag och kommun, som af Staten erhåller försträckning, framkommer med begäran om räntefrihet. Jag yrkar derföre afslag på Utskottets hemställan.

Herr Ola Lasson: Jag är af alldeles enahanda mening som den siste talaren och anser det betänkligt, om Representationen börjar gifva efter för påtryckningen af de särskilda läntagande bolagen. Vi se redan huru den ena motionen följer på den andra om afkortning på räntorna, och får man väl en gång ett prejudikat i detta fall, så skall säkerligen intet bolag vilja fullgöra sina ränteförbindelser till Staten.

Herr Jöns Pehrsson: Visserligen har jag hört, att ganska bevekande omständigheter skulle tala för bifall till den begärda ränteafkortningen, men detta oaktadt och ehuru jag tillhör den provins, som afkort-

ningen skulle komma till godo, kan jag dock icke, af fruktan för det farliga prejudikatet, lemna mitt bifall dertill, då jag tror, att eljest flera sådana framställningar ofta skola återkomma.

Herr D. Danielsson: Jag anhåller, att ur Utlåtandet få anföras de skäl, som Utskottet funnit tala för bifall till den af mig i ämnet väckta motionen.

Utskottet säger:

“Såsom skäl för beviljandet af en sådan förlängd räntefrihet, hvilken af den förre motionären ansetts böra tillökas med ytterligare två år, och af den sednare med tre år, har hufvudsakligen blifvit anfördt, att vid kostnadsförslagets uppgörande det misstag blifvit begånget, att den höjdstreckning, som måste genomgås, antagits bestå af grus och sten, men sedermera under arbetets utförande befunnits vara berg, hvarigenom kostnaden så betydligt ökats, att, enligt nytt till Styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader insändt förslag, densamma med 22,351 R:dr öfverstege beräknade beloppet. Dessutom hade bolaget haft det missödet, att den person, som på entreprenad åtagit sig arbetets utförande, affidit, hvarigenom detsamma under någon tid måst afbrytas. Följden af allt detta hade blifvit, att arbetet icke kunnat fullbordas under loppet af den dertill bestämda tid, med afseende hvarå Kongl. Maj:t, uppå derom gjord underdånig framställning beviljat bolaget förlängd arbetstid under tvenne år eller till den 1 Oktober 1869. En stor del af de på mycket små hemmansdelar boende strandegare vore derjemte så fattige, att de icke skulle vara i stånd att bära dessa stora, till en del opåräknade kostnader. En nu genast och före arbetets fullbordan börjad amortering och förräntning af statsbidraget skulle ock bereda deras ekonomiska obestånd, hvarförutan svårighet mötte att förr, än arbetet blifvit fullbordadt, debitera och uppbära denna ränta och kapitalafbetalning, som bör fördelas på strandegarne i mån af den fördel en hvar vunnit genom vattenaftappningen.

Fråga om förlängd räntefrihet för ofvanberörda lån samt i sammanhang dermed om beviljandet af ett ytterligare lån blef under sistlidne riksdag genom enskild motion väckt, men, i enlighet med Stats-Utskottets i 38:de punkten af Utlåtandet N:o 78 gjorda hemställan, af Rikets Ständer afslagen, hufvudsakligen på den grund att det sednast upprättade kostnadsförslaget icke varit underställt Styrelsens för allmänna väg- och vattenbyggnader granskning. Af de utaf Herr Stålhammar till Utskottet ingifna handlingar har dock Utskottet inhemtat, att Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen numer låtit genom Distriktchefen, Majoren Grafström undersöka förhållandet med de uppgjorda kostnadsförslagen, samt att, ehuru det sednast uppgjorda förslaget ansetts kunna med omkring 8,000 R:dr nedsättas, Styrelsen likväl funnit det vara onekligt, att ifrågavarande arbetsföretag vid utförandet mött oförutsedda motgångar, som hindrat och fördyrat verkställigheten, hvarjemte Styrelsen upplyst, att detsamma vore så till vida olikt andra vattenaftappningar, att icke någon mark droge nytta af sänkningen, förrän arbetet i det närmaste vore färdigt. Vid sådant förhållande, och då det synes ådagalagdt, icke allenast att strandegarne, utan något deras eget förvållande, få vidkännas betydligt högre utgift för detta arbetes utförande, än som uti det först uppgjorda kost-

nadsförslaget beräknats, utan ock att, genom nödvändigheten af arbetstidens förlängning, den af dem påräknade afkastningen af detta sjesänkingsföretag kommer dem till godo två år sednare, än som vid arbetets påbörjande var påräknadt, anser sig Stats-Utskottet, med fästadt afseende jemväl å öfriga i denna sak förekomna bevakande omständigheter ega giltiga anledningar tillstyrka“ det föreslagna ränteafdraget.

Såväl häraf som af den omständigheten, att ingen reservant uppträdt emot Utskottets förslag, synes framgå, att särskilda bevakande omständigheter här vid lag förefinnas; och anhåller jag att Kammaren med fästadt afseende på dessa måtte bifalla hvad Utskottet hemställt.

Häruti instämde Herr *Sandstedt*.

Herr Orre: Jag är förekommen af Herr Daniel Danielsson, och på de bevakande skäl, som i Utskottets fullständiga utredning af frågan blifvit framlagda, instämmer jag i hans yrkande.

Hvad beträffar farhågan, att flera bolag skulle göra anspråk på lika räntefrihet å sina lån, så tror jag att dermed ej är så farligt, då det står Kammaren öppet att i hvarje särskildt fall pröfva, om en sådan befrielse bör ifrågakomma eller icke.

Herr Arfvedson: Äfven jag förenar mig i de begge siste talarnes yrkanden. Det är visserligen godt och väl att uppställa principer om sparsamhet och hushållning, men man bör dock icke så fast vidhålla dem, att man icke låter de bevakande omständigheter, som i särskilda fall förekomma, gälla hvad de kunna.

Herr Bergström: Först anser jag mig böra tillkännagifva, att jag hemma genomläst Stats-Utskottets ifrågavarande Betänkande. Jag kan ej heller antaga annat, än att Kammarens öfrige ledamöter likaledes medelst läsning gjort sig bekante med Betänkandets innehåll. Den värde motionären Herr Daniel Danielsson hade derföre gerna kunnat åsidosätta den af honom företagna uppläsning af Utskottets motivering och dymedelst bespara Kammaren den tid, som uppläsningen medtagit. Det vore i min tanke önskvärdt, att en slik tidspillan icke måtte vinna häfd i Kammaren.

Hvad angår sjelfva saken, så anser jag den begärda förlängningen af räntefrihet icke böra beviljas. Om Riksdagen i hvarje förekommande fall upprätthåller grundsatsen att icke medgifva någon förändring i vilkor, hvarunder bolag eller korporationer fått sig beviljade anslag eller lån; så åstadkomes derigenom ett både nödvändigt och verksamt korrektiv mot lusten att inlåta sig i obetänksamma och illa beräknade företag; hvilka deremot framkallas, om förhoppning att få lindring i vilkoren förefinnes. Jag yrkar afslag å motionen och Utskottets tillstyrkande af densamma.

Herr de Maré: Jag vill ej neka, att de skäl Utskottet förebragt äro ganska talande, men mera betydande anser jag dock de skäl vara, som å andra sidan fordra, att de kontraktsmässigt åtagna vilkoren icke uppläfas och att bolaget tillhållas fullgöra de förbindelser, som det vid statsbidragets erhållande iklädt sig. Ehuru det kostar på, måste jag derföre yrka afslag på Utskottets hemställan.

Herr Lemchen: Jag finner Utskottets tillstyrkande vara grundadt både på rättvisa och billighet. Det har blifvit ådagalagdt, att strandegarne, som företagit sig ifrågavarande sjösänkingsarbete, tillskyndats ganska stora förluster utan eget förvållande. Att deras företag icke, såsom en talare yttrat, varit lättsinnigt, tror jag vara bevisadt, och då de ökade kostnader, som de fått vidkännas, icke från början kunnat förutses, tror jag skäl verkligen förefinnas att bifalla hvad Utskottet föreslagit, synnerligast då den uppoffring, som är i fråga, är ganska obetydlig.

Jag tillåter mig äfven nämna, att jag anser den anmärkning en föregående talare gjort beträffande uppläsandet af en del af den i Memorialet förekommande motivering vara ganska obehörig, ty det må väl icke kunna förmenas en Kammarens ledamot att, på hvad sätt han finner lämpligast, anföra skäl för sina åsikter. Tilläfventyrs vore det rättast, att Utskottens Betänkanden alltid upplästes. Under föregående riksdagar brukade talmännen, åtminstone i Borgare-Ståndet, alltid fråga om uppläsning af det föredragna Betänkandet äskades.

Häruti instämde Herr *Johan Erichson*.

Herr Svensén: Jag har egentligen begärt ordet för att inlägga min protest emot en värd talares tilltag att mästra den andres sätt att för Kammaren föredraga sina åsikter. Jag finner nemligen ett sådant mästrande icke lämpligt eller tillständigt inom en parlamentarisk församling.

Hvad sjelfva saken beträffar, så anhåller jag, att Kammaren måtte bifalla hvad Utskottet hemställt. Jag tror, att man kan göra detta med godt samvete, då man tager i betraktande de skäl Utskottet anfört, och äfven besinnar, att de omständigheter, som vållade de högre kostnaderna, icke kunnat af någon förutses; entreprenörens afgang med döden och sterbhusets oförmåga att fullgöra hans ingångna förbindelser.

Herr Eric Ersson från Gefleborgs län: Ehuru den satsen är ganska riktig, att man ej bör afvika från de bestämmelser, som vid ett låns beviljande blifvit föreskrifna, så tror jag dock, att Riksdagen mera än en gång handlat annorlunda. Vid sednaste riksdag blef en eftergift af ifrågavarande beskaffenhet beviljad för en anläggning inom Elfsborgs län, hvidan prejudikat i frågan således redan förefinnes. Då nu dessutom Utskottet tillstyrkt förslaget, hvilket icke skett utan de mest talande skäl, så må man icke så strängt hålla på konsekvensen, att man ej låter dessa skäl gälla hvad de kunna; och hemställer jag derföre, att Kammaren måtte bifalla hvad Utskottet i denna punkt föreslagit.

Herr Östman: Äfven om det någon gång skulle hända, att det till följd af inträffande oförutsedda omständigheter skulle blifva svårt för dem, hvilka af Staten erhållit lån, att fullgöra sina förbindelser, så bör man icke så strängt räkna med dem. Vanligen beviljas dessa lån för befrämjande af landets uppodling och till kommunikationernas förbättrande, hvidan deras användande kommer att bereda hela riket en fördel. Så förhåller det sig äfven med det ifrågavarande lånet, och Stats-Utskottet synes mig derföre hafva tagit både rättvisa och billighet i betraktande,

då det afgifvit nu föredragna Utlåtande, hvilket jag derföre hoppas att Kammaren måtte bifalla.

Herr Nils Andersson: Jag är förekommen af Herrar Eric Ersson och Östman och inskränker mig derföre till att instämma uti de af dem afgifna yttranden.

Herr Hierta: Jag får bekänna, att vid första behandlingen af detta ärende inom Stats-Utskottets Riksgälds-afdelning jag ansåg den satsen strängt böra vidhållas, att Staten ej borde skänka några gracer åt enskilde låntagare. Samma mening har äfven af åtskillige talare inom Kammaren blifvit uttalad. Dock är jag i detta speciela fall af samma tanke som Herr Eric Ersson och bifaller derföre Utskottets förslag.

Herr Ödmansson: Det är väl sannt, att vid sednaste riksdagen den principen gjorde sig gällande, att från Statens sida inga vilkor borde efterskänkas, som blifvit bestämda vid beviljandet af lån utaf allmänna medel. Med anledning häraf erhöi ej heller bolaget för Christianstad-jernvägen den lindring i sina vilkor, som det hade påräknat. Utskottet har emellertid nu frånträdt denna princip, och det synes mig vara till följd af ganska ömmande omständigheter Utskottet funnit sig föranlåtet att göra nämnda afvikelse och föreslå någon lindring med ifrågavarande ränteliquid, hvilket förslag vi hafva allt skäl att bifåla.

Öfverläggningen var afslutad. Sedan Herr Talmannens proposition på bifall till Utskottets förslag blifvit med ja och nej besvarad samt votering begärd, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller Stats-Utskottets Utlåtande N:o 48,
röste ja;

Den, det ej vill,
röste nej;

Vinner nej, är samma Utlåtande afslaget.

Omröstningen, i vanlig ordning anställd, utvisade, att 97 ledamöter röstat ja och 53 nej; hvadan Kammaren fattat beslut i öfverensstämmelse med Utskottets tillstyrkan.

§ 5.

Företogs ånyo till handläggning Stats-Utskottets Utlåtande N:o 49, i anledning af väckt motion om användandet af den så kallade Längmanska testamentsfonden till anskaffande af fullt tidsenliga vapen.

Herr Friherre Koskull: Då jag väckte den ifrågavarande motionen, så skedde det naturligtvis under den förutsättningen, att de till Svenska Staten donerade medlen redan nu skulle vara tillgängliga att lyftas. Men det har sedermera blifvit upplyst, att testator, då han donerade medlen, på samma gång förordnade, att de icke skulle få röras under en längre tid, derunder räntan oupphörligt skulle läggas till kapitalet, till dess en oerhördt stor summa blifvit samlad; och under sådana förhål-

landen kan jag naturligtvis icke annat än bifalla hvad Utskottet i anledning af motionen hemställt.

Hufvudsyftningen med min motion var egentligen den att hänvisa Riksdagen till en tillgång, som helt oförutsedt yppat sig, och som ganska väl kunde tagas i anspråk för att till någon del fylla det erforderliga behofvet af vapen. Men icke har det kunnat falla mig in att, såsom Utskottet synes tro, göra frågan om vapnens anskaffande beroende af testamentsmedlens utfallande. Så kortsynt har jag icke varit. Med förvåning läser jag slutligen i Utskottets Betänkande, att om äfven medel af nämnda fond funnits tillgängliga, så skulle Utskottet dock icke hafva förordat deras användande i den syftning min motion anvisat. Det är endast detta jag velat hafva i protokollet antecknad jemte mitt bifall till Utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej; och Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs ånyo och bifölls Stats-Utskottets Utlåtande N:o 50, i anledning af väckt motion om eftergift af en tredjedel utaf ett Snötörps församling i följd af hagelskada beviljad lån.

§ 7.

Föredrogs ånyo och bifölls Stats-Utskottets Utlåtande N:o 51, i anledning af väckt motion om beviljande af ett lån å 6,000 R:dr för Högeruds församlings kyrkobyggnad.

§ 8.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Utlåtande N:o 52, i anledning af väckt motion om återställande af tvenne med afseende å jernvägsanläggningen mellan sjöarne Wessman och Barken utgifna borgensförbindelser.

Härvid yttrade

Herr Åman: Vid Utskottets afstyrkande Utlåtande torde jag, som väckt motionen i ämnet, få tillåta mig några erinringar.

Det torde måhända vara en vigtig sats, att Staten icke "utan verkligt behof" bör eftergifva stadgade vilkor vid låns beviljande; men här är i sjelfva verket fråga om ett vilkor, som redan uppfyllt sin bestämmelse i det afseendet, att jernvägsanläggningen för åtskilliga år sedan blifvit fullbordad samt lemnat det resultat, att å statslånen, utgörande 400,000 R:dr, blifvit återbetaladt det betydliga beloppet af 72,426 R:dr 27 öre jemte upplupna räntor, hvarförutan jernvägsbolaget befriat sig från *alla* andra åsamkade skulder till betydligt belopp. Af åtskilliga andra jernvägsbolag, som fått sig beviljade statslån under de sednare åren, d. v. s. *sednare* än ifrågavarande lån blefvo anslagna till Wessman-Barkens jernvägsbolag, hafva borgensförbindelser för lånen icke blifvit fordrade. I dessa fall har det således icke ansetts vara ett *verkligt behof* att stadga såsom vilkor för lånen skyldigheten för bolagen att aflemna borgensförbindelser, och det

torde vara för de aldra fleste tydligt, att något *verkligt behof* att bibehålla detta vilkor för Wessman-Barkens bolag icke förefinnes mera än för andra bolag.

Då Utskottet vidare förklarar, att äfventyret för dem, som undertecknat ifrågavarande borgensförbindelser, att få vidkännas uppoffringar *numera*, till följd af Wessman-Barkens jernvägsbolags ställning, är mindre än tillförene, så måste det å andra sidan också kunna påstås, att äfventyret för Staten vid att återlemna borgensförbindelserna *numera* är mindre och *alls intet*, då det dessutom är Statens rätt att, *utan afseende å borgensförbindelserna*, beträffande återbetalningen af lånen hålla sig till hvilken bolagsman som helst, ty delegarne i bolaget äro solidariskt ansvarige.

Just denna sistnämnda omständighet gör också, att hvad Utskottet slutligen anmärker derom, att borgensförbindelserna medföra visshet derom, att jernvägsanläggningen fortfarande skall underhållas på bästa sätt, i sjelfva verket icke eger någon giltighet. Det förhåller sig nemligen så, att de fleste, hvilka för närvarande häfta för borgensförbindelserna, ega ringa del i bolaget, hvilket är bildadt af 1,000 aktier, samt till och med *alldeles icke* frakta å jernvägen. Detta förhållande äfvensom borgensmännens ringa andel i bolaget måste ovilkorligen verka derhän, att löftesmännen, af hvilka en eger endast *en enda* aktie, icke förmå åstadkomma något inflytande vid fattande af beslut rörande bolagets angelägenheter och *jernvägens skötande*, såsom Utskottet säger.

Dessutom får jag påminna, att motionen *ingalunda* är föranledd deraf, att borgensmännen skulle "löpa äfventyr" att få vidkännas uppoffringar. Men änskönt äfventyret må vara *intet*, så uppstår hvarje gång någon borgensman affidit och någon ny skall anskaffas, svårighet, ja omöjlighet att erhålla sådan ens i någon mån vederhäftig.

Jag vågar således vördsamt anhålla om Kammarens bifall till motionen.

Herr Jan Andersson: På de af den föregående talaren anförda skäl, och då man i hvad möjligt är gerna bör underlätta sträfvandet för jernvägsanläggningarnes fullbordande inom landet, finner äfven jag mig föranlåten förorda motionen.

Herr Harald Ericsson: För att icke upptaga Kammarens tid genom att anföra nya skäl för bifall till motionen, inskränker jag mig till att instämma med de bogge föregående talarne.

Herr Hörnfeldt: Det är väl sannt, att arbetet nu är i det närmaste färdigt, men lånet är deremot ännu icke inbetaldt, och innan det till fullo skett, bör Staten icke fränhändas någon af de garantier, som den vid lånets beviljande tillförsäkrat sig. Jag hemställer af denna anledning om bifall till hvad Utskottet föreslagit.

Öfverläggningen var slutad; och ifrågavarande Utlåtande bifölls.

§ 9.

Föredrogs ånyo och bifölls Stats-Utskottets Utlåtande N:o 35, i anledning af väckt motion om anvisande af förslagsanslag till bestridande af

kostnaderna för sådana urtima landsting, som erfordras för val af riksdagsman i Första Kammaren.

§ 10.

Föredrogs ånyo och bifölls Stats-Utskottets Utlåtande N:o 56, angående ersättning för sådana af Arméförvaltningen och Statskontoret förskottsvis bestridda utgifter, för hvilka statsanslag ej blifvit beviljade.

§ 11.

Företogs ånyo till handläggning Stats-Utskottets Utlåtande N:o 57, i anledning af väckta motioner om återlösen för Kronans räkning af en till byggnadsplats upplåten del af Carl XIII:s torg.

Med anledning af detta Utlåtande yttrade

Herr Grafström: Ehuruväl, då min ifrågavarande motion inom Utskottet ej ens tillvunnit sig den uppmärksamheten, att någon enda reservant uttalat sig emot det beslut, som i anledning af motionen fattats, det icke synes vara någon särdeles utsigt att inom Kammaren bereda den framgång, kan jag dock icke underlåta att yttra några ord för att visa, att det ej varit utan allt skäl jag framkommit med mitt förslag.

Jag anhåller att, i det yttrande jag nu går att afgifva, under uttalandet af mina egna åsigtter få egna en granskning åt de skäl Utskottet åberopat för afslag å motionen, och hvilka äro hemtade ur Öfverintendents-embetets till Kongl. Maj:t afgifna underdåniga utlåtande i frågan. Nämnda embete anför till en början, att det område af Carl XIII:s torg, som blifvit för byggnaden upplåtet, utgjordes af en allt hitintills med staket inhägnad mindre tomt, jemte en dervid belägen pavillon af träd, hvilken liksom berörda tomt varit under en längre tid till Schweizeriindkare mot hyra upplåten, hvarföre Öfverintendents-embetet ej heller ansett, att byggnadens uppförande skulle verka menligt i afseende å utseendet. Jag tilläuter mig dock fästa uppmärksamheten på, att det är en stor skillnad, om platsen är inhägnad med ett litet staket, eller om på den uppföres ett hus om 56 fots höjd. Jag föreställer mig, att dessa olika anordningar måste hafva helt olika effekt, då man betraktar den ifrågavarande delen af torget. Ett annat motiv, som Öfverintendents-embetet anført, är att torgets gränslinie i vester redan förut ej vore och svärligen kunde blifva rät, då Landtmäterikontorets hus framsköte 20 fot framför de öfriga byggnaderna. Om än så vore förhållandet, så är väl detta ej något skäl, hvarföre man skall framdraga ännu en byggnad så långt fram på torget, ty om en sådan idé fullföljes, så måste följderna blifva den, att slutligen hela den vestligaste trädraden helt och hållet skulle försvinna.

Det torde böra uppmärksammas, att den ifrågasatta byggnaden är afsedd för konstexpositioner och inrymmande af målareateljéer. Det oakadt yttrar Öfverintendents-embetet att alléernas träd komma att till största delen bortskymma byggnadens façad. Det olämpliga i hela företaget synes härigenom ligga klart för hvar och en, som eger kännedom om, af hvilken

vigt

vigt en tillräcklig och riktig belysning är för konstföremål, ty då byggnaden genom façadens fönster har att hemta sin egentliga belysning, så lärers följden blifva den, att endast en otillräcklig och reflekterad dager kan blifva att påräkna. Man har här vid lag att förutse, antingen att byggnaden icke kommer att användas för det ändamål, som vid tomtens afträdande bestämdes, eller ock att belysningen derinom blir så skef och knapphändig, att ändamålet med hela företaget kan anses förfeladt. För att afhjelpa denna hufvudsakliga olägenhet och anskaffa tillräcklig belysning, har man dock att frukta, att bolaget i en framtid skaffar sig tillåtelse att nedhugga de byggnaden skymmande träden, hvilket företag, jag är öfvertygad derom, hufvudstadens innevånare skulle med mycken ledsnad förnimma, emedan derigenom dess vackraste promenadplats skulle blifva ohjelpigen förstörd.

Beträffande den ekonomiska sidan af saken har Öfverintendents-embetet anført, att nu ifrågavarande byggnadsplats ej kunde enligt embetets åsigt erfordras för en möjligen blifvande större nybyggnad å torgets norra sida, helst en dylik byggnad ej borde erhålla större utrymme å längden än emellan östra och vestra alléerna. Man bör dock hafva den grundade förhoppningen, att några vidare byggnader å torgets norra sida icke skola komma i fråga, då man ändtligen efter mycket besvär lyckats få bort dem, som fordom belamrade denna del af torget. Man påminner sig väl, huru för ej så länge sedan på torgets norra sida funnos uppförda ej blott den gamla arsenalsbyggnaden, som gifvit den förbistränkande gatan sitt namn, utan äfven en orangeribyggnad, hvilka begge vanprydde den vackra platsen. Emellertid synes Öfverintendents-embetets idé vara den, att en stor del af vestra sidan emellan den på torget framskjutande façaden af atelierbyggnaden och gafveln af Landtmäterikontorets hus skulle fräntagas torget genom uppförande derstädes af några lätta portiker; emedan man icke kan föreställa sig annat, än att dessa portiker skola få byggnader ofvanför sig, genom hvilket arrangement torgets areal ytterligare komme att betydligt minskas.

Det må nu slutligen tillätas mig att yttra några ord rörande den ersättning, Staten betingat sig för den upplätta tomtplatsen. Bolaget har åtagit sig att i årligt arrende betala 300 R:dr, som kapitaliserade efter 6 procent motsvara ett belopp af 5,000 R:dr. Byggnadstomten håller, enligt den ritning, som blifvit bekantgjord i "Tidskrift för byggnadskonst", 112 fot i längd samt i bredd på det bredaste stället 52 och på det smalaste 32 fot, således en yta af ungefär 5,000 qvadratfot, hvadan bolaget till Staten icke kommer att betala mera än 1 R:dr per qvadratfot. Till ledning för Kammarens bedömande af detta pris vill jag nämna, att, då Stockholms stad för icke längesedan inköpte en tomtplats vid Oxtorgsgatan, derföre betaltes 12 R:dr 50 öre qvadratfoten. Vid inköpet af en annan tomtplats i närheten af Brunkebergstorg fick staden betala ända till 18 R:dr qvadratfoten. Då nu en plats vid Carl XIII:s torg måste hafva betydligt högre värde än en sådan vid Oxtorgsgatan eller Brunkebergstorg, så framgår deraf, att bolaget måste hafva gjort en mycket god affär.

Utskottet har såsom sitt hufvudmotiv antört, att motionärerne ej ens skulle visat, hvartill den sålunda till återlösning ifrågasatta tomten skulle af Staten användas. Jag behöfver endast hänvisa till min motion, hvaraf tydligen synes, att densamma tillkommit just för att åt Staten bibehålla förfogandet öfver tomten och i och med detsamma möjligheten af ett nöjaktigt och för hufvudstaden värdigt ordnande af torgets hela norra sida, hvilket nu är i sin helhet genom atelierbyggnaden omöjliggjordt.

Jag anhåller vördsamt, att Kammaren måtte afslå Utskottets förslag och bifalla motionen.

Herr Jöns Pehrsson: Jag vill icke besvära Kammaren med onödigt tal, men jag anser mig icke med tystnad kunna förbigå ifrågavarande ärende, helst som jag i anmärkningsväg hos Konstitutions-Utskottet sökt hålla frågan vid lif. Jag har nemligen ansett Regeringens beslut att till byggnadsplats upplåta en del af Carl XIII:s torg vara grundlagsstridande, och jag vill, att man icke skall släppa ifrån sig den konstitutionela rätten. Regeringen skulle i motsatt fall kunna afhända sig all Kronans egendom. Jag hemställer derföre, huruvida icke Kammaren skulle för sin del vilja besluta, att Riksdagen i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t förklarar sitt ogillande af ifrågavarande regeringsbeslut samt anhåller, det atelierbyggnaden varder på Stockholms kommuns bekostnad från torget undanröjd, i fall Stockholms kommun vill sig deraf begagna endast till promenadplats, tills tomten för Statens ändamål behöfde användas.

Herr Carl Ifvarsson: Jag vill icke i likhet med den föregående talaren inlåta mig på ett område, som ej utgör föremål för öfverläggning. Jag yrkar bifall till Utlåtandet på de af Stats-Utskottet anförda skäl, samt derföre att jag anser, att Staten icke bör afsätta medel för att omintetgöra ifrågavarande företag.

Herr Nils Larson: I anledning af Herr Jöns Pehrssons yttrande anser jag mig böra erinra derom, att Konstitutions-Utskottets Memorial angående verkställd granskning af statsråds-protokollen nu icke utgör föremål för öfverläggning, hvarjemte jag ber att få rästa samma talares uppmärksamhet på innehållet af 90 § Regeringsformen.

Herr Hörnfeldt: Jag inser mycket väl, att man icke nu kan vidtaga annan åtgärd än att bifalla Stats-Utskottets Utlåtande, men jag anser mig böra till protokollet anföras, det jag tror, att Utskottet mycket väl kunnat i sin motivering för ifrågavarande motioners ogillande uttala ett klander af regeringsbeslutet.

Det måste väl anses ostridigt, att Regeringen bör, innan den upplåter eller afhänder sig en plats, som tillhör Kongl. Maj:t och Kronan, höra Riksdagen. Att Regeringen sjelf ansett detta ärende böra på nämnda sätt behandlas, visar sig deraf, att Kongl. Maj:t under 1862--1863 årens riksdag till Rikets Ständer i ämnet aflätit Proposition, som då afslogs.

Det är således uppenbart, att Riksdagen, innan upplåtelse af en del af Carl XIII:s torg skett, bort höras, men då en sådan åtgärd icke blifvit

vidtagen, anser jag, att det varit Stats-Utskottets pligt att derom i Utlåtandet göra erinran.

Jag har blott velat yttra detta till protokollet.

Häruti instämde Herr *Hedengren* m. fl. ledamöter.

Herr *Hierta*: I likhet med en föregående talare tror jag, att det icke är lämpligt att gifva denna fråga alltför vidsträckta dimensioner. Då jag emellertid från frågans upprinnelse deltagit i densamma och varit en slags anledning till frågans uppkomst, ber jag att få yttra några ord.

Sistlidne höst erfor man, hurusom torget på ifrågavarande plats inskränktes af byggnadsmaterialier. Träd nedhöggos i alléen, och nyfikenheten blef derigenom ganska stor, hvad meningen dermed kunde vara. Man erinrade sig, att man förut i tidningarne sett ett regeringsbeslut om talas, enligt hvilket någon del af Carl XIII:s torg blifvit till ett byggnadsföretag upplåten; men inkräkningen på torget syntes blifva större än man förmodat, och arbetet derstädes fortgick af alla krafter. På uppmaning af åtskilliga personer bland Stockholms stadsfullmäktige tog jag mig den friheten att framställa en förfrågan, huruvida berednings-utskottet eller någon af stadens myndigheter hade närmare reda på beskaffenheten af detta byggnadsföretag; i anledning hvaraf en ledamot af berednings-utskottet upplyste dels om innehållet af det Kongl. Brevet den 21 April 1865, dels ock derom att regeringsåtgärden passerat sista Riksdagens Konstitutions-Utskott, utan att någon anmärkning deremot blifvit framställd. Derföre ingingo stadsfullmäktige med en skrivelse till Öfverståthållare-embetet, med begäran att nämnda embete täcktes framställa underdånig hemställan till Kongl. Maj:t, huruvida ej platsen kunde för framtiden reserveras för det allmänna. Då frågan nu blifvit af Stats-Utskottet behandlad, hafva alla upplysningar om de vidare åtgärder, som i frågan vidtogos, blifvit till Utskottet lemnade och återfinnas i Utlåtandet.

Det egentliga skälet, hvarföre Utskottet funnit motionerna icke förtjena afseende, synes mig vara Öfverintendents-embetets uppgifter, att ifrågavarande byggnad icke komme att till så stor del inskjuta på torget, att symetrien derigenom stördes, och detta skäl inverkade tydligt på stämningen inom Utskottet.

En annan omständighet är, huruvida ej Staten bör göra någon uppoffring för att återfå denna plats, då man tager i betraktande, att det inom hufvudstaden är ondt om platser för offentliga byggnader. Dessutom anser jag mig böra upplysa, att, sedan frågan blifvit föremål för allmänhetens och Riksdagens uppmärksamhet, bolaget för byggnadsföretaget ansträngt alla krafter för att försvåra återköpandet.

Platsen är verkligen af stort värde, och önskligt vore, om Kammarern behagade återremittera ärendet till Stats-Utskottet, på det att undersökning må ske, huruvida ej skäl förefinnes att för Kronans räkning återlösa ifrågavarande del af Carl XIII:s torg.

Herr *de Maré*: Frågan om Regeringens rätt att utan Riksdagens hörande till byggnadsplats upplåta en del af Carl XIII:s torg är visserligen hvad den constitutionela sidan af saken beträffar afgjord och utgör icke föremål för öfverläggning; men icke lär det derför vara afgjordt,

att icke Staten på civil väg skulle kunna utan ersättning återförvärfva hvad den genom ett regeringsbeslut förlorat.

Jag vill dertfore hemställa, huruvida icke Kammaren skulle finna skäligt att till Stats-Utskottet återremittera ifrågavarande Utlåtande, på det att Utskottet må komma i tillfälle att föreslå Riksdagen, att handlingarne i förevarande ärende må till Justitie-ombudsmannen överlemnas, med förständigande för honom att genom anställande af rättegång vid vederbörlig domstol, som här läser vara Stockholms Rådstufvurätt, söka utan ersättning återförvärfva hvad Kongl. Maj:t och Kronan förlorat till följd af ifrågavarande regeringsbeslut, för hvilket den Konungens rådgifvare, som kontrasignerat detsamma bör i sista hand hålla Kronan skadeslös.

Herr Jöns Pehrsson: Jag har egentligen begärt ordet, icke för att tala i sak, utan för att besvara en talares anmärkning, att jag icke skulle hafva iakttagit föreskriften i en af Regeringsformens paragrafer. Jag kan försäkra denne talare, att jag kan läsa temligen bra innantill, och att den § han åsyftat icke för mig varit eller är obekant. Jag kan deremot hänvisa honom till 52 § Riksdagsordningen, som tydligen visar, att jag haft grundlagsenlig rätt att så yttra mig, som jag gjort.

Herr Lemchen: Då Konungens rådgifvare vid föregående riksdag erhållit décharge för den tid, då ifrågavarande plan vid Carl XIII:s torg blifvit till byggnadsplats upplåten, kan någon anmärkning mot Regeringen om felaktigt förfarande vid fattande af detta beslut icke enligt grundlagen nu framställas eller blifva föremål för någon behandling eller ens diskussion vid riksdagen; och det af en talare gjorda förslag att låta genom Justitieombudsmannen väcka åtal eller rättegång vid Stockholms Rådstufvurätt mot den Konungens rådgifvare, som kontrasignerat ofvannämnda regeringsbeslut är så uppenbarligen grundlagsvidrigt, att det ej förtjenar någon vederläggning.

Jag eger tilläfvarens icke förmåga att med säkerhet bedöma, huruvida det klandrade byggnadsföretaget skall komma att vanpryda Carl XIII:s torg eller hindra dess ordnande; men då vederbörande auktoriteter, som måste anses mest sakkunnige, nemligen Akademien för de fria konsterna och Öfverintendents-embetet, intygat motsatsen, och det förefaller mig som om byggnaden skulle blifva en prydnad för torget och trakten deromkring, måste jag antaga, att Stats-Utskottet med rätta lemnat ifrågavarande motioner utan afseende.

Om Riksdagen vore i tillfälle att bevilja några anslag, som icke äro uppenbart nödvändiga, så kunde det kanske vara skäl att anslå någon summa till ordnande af Carl XIII:s torg medelst drainering och plantering. Man har länge väntat på en sådan åtgärd af Stockholms stad, och troligt är, att man länge får vänta på ett sådant för staden gagneligt och hedrande företag.

Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets Utlåtande.

Herr Jonas Andersson: Att Stats-Utskottet med stor noggrannhet och omsorg behandlat förevarande fråga, utvisar Betänkandet. Jag tror också, att den, som med uppmärksamhet genomläser detsamma, skall

säga, att Utskottet icke gerna kunnat åstadkomma något annat resultat. Jag tror för min del, att Staten icke bör anslå medel eller depensera det belopp, som erfordras för att återgälda de kostnader, som redan blifvit på ifrågavarande del af Carl XIII:s torg nedlagda. Behof deraf synes åtminstone icke nu vara för handen, och Staten har ju förbehållit sig att, derest tomten framdeles skulle finnas för Staten behöflig, återtaga densamma emot utgifvande af den kostnad, som blifvit efter räkning på platsen nedlagd. Något skäl för klander finner jag nu icke vara lämpligt, utan yrkar bifall till Utlåtandet.

Herr Ridderstad: Den diskussion, som här förevarit, har tagit ett omfång, som öfverskrider gränserna för sjelfva frågans behandling. Vi hafva nu till öfverläggning Stats-Utskottets Utlåtande N:o 57 och icke Konstitutions-Utskottets Memorial N:o 9, angående verkställd granskning af statsråds-protokollen. Jag ville icke gå i förväg och yttra mig öfver detta sednare Memorial, men enär åtskillige talare framhållit detsamma, ber jag få fästa uppmärksamheten derå, att Memorialet tydligen utvisar, att förevarande ärende redan vid förra riksdagen undergick den i grundlagen föreskrifna granskning, och att Stats-Rådet således för detsamma redan erhållit full décharge. Jag tror alltså, att det numera är för sent att framkomma med några anmärkningar mot Stats-Rådet. I allt fall kan man, då Konstitutions-Utskottets Memorial förekommer, vidare yttra sig angående det konstitutionela i regeringsbeslutet. Beträffande den fråga, som egentligen nu är under öfverläggning, kan jag icke dela Stockholms representanters åsigt, att Utlåtandet bör återremitteras. Det är mig nogsam bekant, att man uttalat ett stort klander deröfver, att ifrågavarande del af Carl XIII:s torg blifvit till byggnadsplats upplåten, och att i anledning deraf motionerna om återlösen för Kronans räkning framkommit. Jag vet också, att torget har ett särdeles vackert läge, men jag har icke heller kunnat underlåta att bemärka, huru denna plats af sjelfva Stockholms stad och dess auktoriteter vanvårdas. Höst och vår är t. ex. torget dränkt i vatten. Om vintern är det betäckt med djup snö, så att man verkligen har svårt att komma fram. Granskar man den vestra linien eller den sidan af torget, på hvilken atelierbyggnaden skall uppföras, mötes ögat af föremål, som verkligen icke lända Stockholms stad till någon synnerlig heder. Börjar man vid sydvestra hörnet, finner man genast en liten gul byggnad. Och frågar man hvad det är för en byggnad, så erhåller man derpå ett svar, som skickligheten förbjuder mig att här återgifva. Det säkra är dock, att dess läge vid ena hörnet af hufvudstadens förnämsta promenadplats i alla afseenden är olämplig. Men jag har icke hört någon anmärkning göras deremot, intet klander deröfver. Alla jag derom talat vid hafva snarare uttalat sin stora belåtenhet med förhållandet. Den lilla gula byggningen är förofrigt omgifven af så många ruckliga plank, att man kan med skäl säga, att ett uthus på landet icke kan vara inhägnadt af sämre skrankor. Dessutom begränsas denna del af torget af baksidan af vår Kongl. stora theater, som, säge hvad man vill, åtminstone ej fagnar skönhetssinnet. Den tanken tränger sig också alldeles ofrivilligt på en, att ett palats der borde uppföras, hvarom också varit fråga. Må vara att Staten ännu icke har råd dertill, men vi skola hoppas, att den snart

nog får det. Fortsätter man promenaden vidare längs torgets nordvestra gränslinie, finner man hurusom Jakobs kyrka och Landtmäterikontoret äfvensom ett privat hus skjuta in på torget. Emellan kyrkan och Landtmäterikontoret har man uppfört en mur och en liten vattenförsäljningsbutik, hvilka äro allt annat än prydliga. Vidare finner man på andra sidan landtmäteribacken en lång mur, en riktig klostermur, som det vill synas i mannaminne hvarken rappad eller putsad. Denna mur sträcker sig till den mycket omtvistade platsen. På denna del af torget eller der byggnaden skall uppföras fanns förr ett litet tarfligt schweitzeri, som var omgifvet af en lika liten som tarflig nästan vanvårdad trädgård. Någon fanns väl ej som vågade påstå, att det låg någonting vackert uti ifrågavarande arrangement -- tvärtom; men så länge sagda ruckel fanns på torget, framställde man ingen anmärkning deremot -- nu deremot är det fråga om att på samma plats uppföra en vacker monumental byggnad, och jag är öfvertygad om, att det i alla afseenden blir en vinst icke blott för staden i allmänhet, utan särskildt för torget såsom promenadplats betraktad, aldra helst då man crinrar sig att byggnaden är afsedd att inrymma sköna konstverk. Sedan man erhållit en sådan utgångspunkt å torgets nordvestra hörn, en verklig arkitektoniskt vacker byggnad, bör man väl även kunna hoppas att förr eller sednare hela vestra linien af torget blir i likhet och öfverensstämmelse dermed bebyggd och förskönad. Sker det, läser väl fördelen deraf icke kunna förbises. Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets Utlåtande.

Herr de Maré: Måhända utvecklade jag, då jag nyss hade ordet, nog ofullständigt skälet för den återremiss, hvarom jag tog mig friheten anhålla, då jag yrkade, att, genom stämning till domstol, Kongl. Maj:t och Kronan skulle söka ersättning för den förlust, som genom regeringsbeslutet den 21 April 1865 Kronan i framtiden kan komma att tillskyndas. Derröre utbeder jag mig att få förfullständiga detta yrkande derhän, att i första hand direktionen för det bolag, som fått sig denna byggnadstomt upplåten, borde instämmas med påstående att densamma utan ersättning återställa i dess förutvarande skick, enär bolaget icke af rätter man förvärfvat sig besittnings- eller nyttjanderätten dertill. Skulle, hvilket jag förmenar, bolaget förlora, så hade detsamma i sin ordning att hålla sig till den Konungens rådgifvare, som kontrasignerat detta regeringsbeslut.

Att få denna sak genom domstolsbeslut sliten skulle vara af största intresse och vigt rör framtiden, hvarföre jag fortfarande tager mig friheten anhålla om återremiss.

Herr Beronius: Regeringsbeslutet af den 21 April 1865 utgör enligt min tanke verklig en ingrepp på den andra Statsmagtens område; men vådan deraf är i förevarande fall så obetydlig, att man kan i afseende på det konstitutionela låta vid sakens utgång bero.

Beträffande lämpligheten att förlägga ifrågavarande byggnadsföretag i nordvestra hörnet af Carl XIII:s torg tror jag, att denna plats är ganska väl vald och hemtar ytterligare stöd för en sådan mening af de skäl, som Öfverintendents-embetet anför.

Herr de Marés första förslag är så mycket mindre förtjent af uppmärksamhet, som det strider mot Regeringsformen. Han har sedermera framställt ett annat alternativ, men jag får erinra, att hans första förslag kvarstår alltid, och jag kan derföre icke med honom instämma.

Jag anhåller om bifall till Stats-Utskottets Utlåtande.

Herr Stråle: Jag hade icke ämnat yttra mig i denna fråga; men representanterne från Jönköping och Linköping hafva, snart sagdt, uppmanat mig dertill. Utan att följa Herr Ridderstad under promenaden från den lilla gula byggnaden i sydvestra hörnet af Carl XIII:s torg uppåt Landtmäterikontoret och De Geerska trädgården, ber jag att få bemöta den beskyllning, man framkastat mot Stockholms kommun, derigenom att man sagt, det kommunen vanvårdar Carl XIII:s torg. Detta torg är Kongl. Maj:ts och Kronans tillhörighet, och Stockholms kommun har många gånger ifrågasatt att få torget upplåtet till promenadplats för att försköna detsamma. Många ritningar och kostnadsförslag hafva derföre blifvit uppgjorda, men man har strandat i sina företag derpå, att Stockholm ej har dispositionsrätt till torget.

Jag ber derjemte att få tillägga, att jag anser det vara mindre lyckligt, att ifrågavarande byggnad får uppföras i nordvestra hörnet af torget. Jag fogar mig emellertid efter det slut, hvori Stats-Utskottet stadnat. Jag vill dock icke motsätta mig en återremiss i den af Herr De Maré uttalade syftning.

Herr Reuterercrona: Likasom för några dagar sedan en ledamot i yttersta venstern af Kammaren bevekligt bad att icke blifva misskänd, då han fann sig icke kunna undgå att bifalla en Kongl. Proposition, anhåller jag att icke blifva missförstådd, när jag uppmanar Kammaren att med ett enhälligt ogillande tillbakavisa till Herr de Maré hans yrkande om Betänkandets återremitterande till Utskottet, i ändamål af rätttegångs anställande emot den Konungens rådgifvare, som kontrasierat ifrågavarande regeringsbeslut, hvilket påstående är i hög grad obehörigt.

I öfrigt anser jag under närvarande förhållanden icke vara annat att göra än bifalla Stats-Utskottets Utlåtande.

Herr Blanche: Så är då hufvudstaden åter på tapeten. Förra gången voro vi just icke ense om hennes moraliska förbättring, och jag hyser ingen förhoppning derom, att vi skola blifva känsligare för hennes skönhet. Man har någon gång kallat Stockholm för Mälarens drottning, och nog är släpet tillräckligt stort; men illa står det till med hennes civilista, och förvaltningen var aldrig att skryta med. Jag finner derföre skäl vara för handen, att landet tager någon hand om sin hufvudstad. Här har man under många år äflats att fylla igen vattendragen, under det man i andra hufvudstäder leder vattnet medelst kanaler i alla riktningar. Här belamras våra öppna platser med byggnader af hvarjehanda slag för enskilda ändamål, medan man i andra hufvudstäder rifver ned gator och hela kvarter för att äntligen en gång taga emot solen och den gröna naturen, hvilka så länge varit portförbudna. Den ifrågavarande byggnaden å Carl XIII:s torg är en dylik belamring. Jag tänkte vi redan hade nog

af belamringen midt på torget, hvilken sannerligen icke är till heder för vårt land.

Den ifrågavarande byggnaden är icke nödvändig. Man bör visserligen göra mycket för våra konstverk, men ej allt. Konsten är ett af lifvets behag, men ej hela lifvet. Meningen vore, att ett bolag, som fått platsen åt sig upplåten, skulle hyra ut en del af byggnaden till dem, som ville uppställa konstexpositioner, likasom våra konstverk ej kunde rymmas inom de expositionslokaler, som nu finnas. Byggnaden är afven afsedd att innesluta målare-atelieer och verkstäder; men jag tror, att våra konstnärer ej äro flere, än att de mycket väl kunna rymmas inom de atelieer, de redan hafva. I den bildande konstens hufvudstad, det gamla Rom, har man icke åt konstnärerne byggt några palatser eller sådana byggnader, som man här ifrågasatt. Der hopa konstnärerne sina atelieer i byggnader, liknande vagnshus och bodar, och likväl hafva från dessa anspråkslösa nästen utgått dessa storverk, som vunnit och skola vinna seklers beundran.

Om ett verkliga nyttigt företag skulle genomföras, och man för sådant ändamål behöfde större eller mindre del af en öppen och vacker plats, medgifver jag, att skönheten borde vika för nyttan. Den tid kan snart komma, då Staten behöfver den nu till byggnadsplats upplåtna delen af Carl XIII:s torg, och hvad händer då? Jo, Staten måste kanske med 100,000 R:dr återlösa en tomt, som Staten eger och egt, så länge man kan minnas tillbaka. Är det hushållning att bespara den lilla summa, som nu är i fråga, då man vet, att platsens återlösen kan komma att kosta 20 gånger så mycket. Så mycket ekonom är jag, att jag gerna betalar fyra å femtusen R:dr i dag, för att slippa gifva ut 100,000 R:dr i morgon eller någon annan dag som tillhör framtiden.

Som jag sagt, är jag icke nog djert att tro, det Kammaren skall bifalla motionerna i denna fråga, och vill därför förena mig med dem, som yrkat återremiss. Om man lyckas att stämma Kammaren för en sådan mening, ber jag få föreslå, det återremissen sker i den syftning, att Utskottet inkommer med förslag, att en skrifvelse till Kongl. Maj:t affåtes med förfrågan, huruvida det ej vore skäl att på Stockholms kommuns bekostnad vidtaga åtgärder för ifrågavarande byggnads undanrödjande från Carl XIII:s torg. Jag vill för min del tro, att detta vore icke blott en fördel för kommunen och hela landet, utan innebure dessutom en varning för hvar och en, som i en framtid kunde blifva hugad att för enskilda ändamål inkräkta på Statens område eller egendom.

Herr Kinmanson: Stats-Utskottet yttrar i motiveringen för sin hemställan derom, att nu förevarande motioner må lemnas utan afseende, att "afhjelpandet af den störande inverkan, som den ifrågaställda byggnaden förmenats utöfva på utseendet af en hufvudstadens promenadplats, synes icke lämpligen böra utgöra föremål för användande af Statens medel."

Såsom grundsats må en sådan mening vara riktig; men såväl Stockholm som hvarje annan rikets stad bör väl kunna med fog hafva det billiga anspråk, att, om Staten der eger en plan eller tomt, som får begagnas till promenadplats för allmänheten, Staten af välvilja för staden icke skall medgifva dess bebyggande annorledes, än om nödvändigheten det fordrar, och då på ett i alla hänseenden fullt tjenligt sätt.

Då man förebrått Stockholm att lemna Carl XIII:s torg vanvårdadt, tillbakavisar jag denna beskyllning med erinran om det förhållande, som anmärkaren vid öfverläggning just af förevarande fråga minst bort för-gäta, eller att torget är Statens tillhörighet. Stockholms stad, om den egde att deröfver fritt förfoga, skulle visserligen icke underlåta åtgärder till den i sig sjelf vackra platsens ytterligare förskönande.

I afseende å lämpligheten att på anvisadt ställe uppföra den tilläm-nade byggnaden, tillåter jag mig nu endast påpeka tvenne omständigheter. Af de längs efter vestra allén befintliga hus och byggnader framskjuter Landtmäterikontorets hus något längre på torget nära intill trädraden. Den föreslagna byggnaden deremot, framskjutande ännu mera, kommer att intaga öfver hälften af alléns bredd. Utí vestra allén skall således ögat mötas af husets uppskjutande gafvel, hvilket icke synes vara någon lyckad anordning, likasom den höga byggnaden, planlöst uppförd vid torgets ena sida, troligen skall på utseendet af det hela verka störande, särdeles de tider då alléerna ej hindra den att flerstädes å torget tydligare bemärkas.

Om vidare det ifrågakomme, att å torgets norra sida, invid Hamn-gatan, förlägga någon byggnad af sådan beskaffenhet, att den, i likhet med ett der förut befintligt Statens hus, upptoge denna plats, men vore af min-dre betydlig höjd; så skulle sannolikt en dylik byggnad komma att synas nedtryckt af det höga hus, som nu är ämnadt att i närheten uppföras.

Huru än allt detta må kunna utfalla, och huru frågan i öfrigt må bedömas, har, enligt min åsigt, Öfverintendents-embetet förfarit origtigt deri, att det nya byggnadsföretaget blifvit af detta embete tillstyrkt, innan någon plan för ordnande af torgets vestra sida uppgjorts eller någon närmare utredning i ämnet lemnats.

Jag hemställer om återremiss i den af Herr Blanche uttalade syftning, eller att Stockholms kommun må kunna erhålla en lika rätt till den nya byggnadens inlösande, som Staten sig förbehållit.

Herr Staa ff:

Herr Hedlund: Då jag understundom ser, hurusom mina litterata vänner här i hufvudstaden framkomma med anmärkingar mot åtgärder af vissa myndigheter, så börjar jag ofta misstänka, att den klandrade åtgärden måste vara ganska klok. Den erfarenhet som grundat detta om-döme, har ock nu bekräftats. Så sades om Industripalatset, innan det-samma ännu var färdigt, att detsamma blefve fult och mindre ändamåls-enligt, men knappt var det fullbordadt, så tystnade klandret och allmänt bifall förspordes. På samma sätt förhöll det sig med frågan om Nybro-vikens igenfyllning; man har dock numera lugnat sig och insett fördelen af att till en vacker promenadplats utfylla en sumpig vik. Så torde det ock komma att gå med frågan om förevarande atelierbyggnad. En före-gående talare omtalade, att kostnärerne i Rom hade sina atelierer i gamla vagnshus och tycktes vilja antyda, att våra, just icke jemförelsevis stora konstnärer icke borde hafva större anspråk, men jag ber i anledning häraf att få erinra, det vi här lefva uppe i Norden och icke under Roms him-mel. Våra konstnärer behöfva allt det ljus, som stora fönster bruka lemna. Jag anser skänken af ifrågavarande tomt till det dermed afsedda, verkligen

nyttiga ändamålet hafva varit en Staten värdig gåfva, och om äfven något formfel dervid tilläfvventyrs skulle hafva blifvit begånget, så vill jag likväl gerna gifva Regeringen full indemnitet, enär jag icke hör till dem, hvilka söka alla tillfällen att sätta en rätträdig och upplyst Regering i anklagesstillstånd.

Herr de Maré: Det vill synas som den ledamot inom Kammaren, hvilken uppträdte mot mitt anförande, icke rätt fattat hvad jag ville uttrycka. Jag yttrade nemligen, att, sedan numera den konstitutionela delen af frågan vore afgjord och icke vidare kunde komma under pröfning, så vore det skäl att se till, om man icke på civil väg kunde återförvärfva hvad Staten förlorat genom åtgörande af andra Statsmagten. Mitt yttrande var måhända ej heller nog fullständigt, då jag föreslog, att den Statsrådsledamot, som kontrasignerat beslutet, borde till domstol instämmas, ty i första hand bör man måhända vända sig mot direktionen för bolaget, hvilken påbörjat byggnadsarbetet, innan ännu frågan var pröfvad, huruvida bolaget af rätter man förvärfvat sig nyttjanderätt till tomten; och om bolaget blefve frändömdt densamma, finge sedermera detta hålla sig till den Konungens rådgifvare, som kontrasignerat beslutet om tomtens upplåtande. Det är detta, som jag skulle önska, att Utskottet toge i närmare öfvervägande.

Herr Friherre Liljencrantz: Jag skall icke underlåta att ställa mig till efterrättelse representantens från Hudiksvall erinran derom, att, då Décharge-betänkandet till behandling förekommer, det blir tillfälle att yttra sig om Stats-Rådets ansvarighet, och vill jag då uttala mig emot den oantastlighet, som Konstitutions-Utskottet vill söka vindicera åt Regeringen, men emellertid kan jag nu icke undertrycka den åsigt, att representanten från Göteborg missbrukar grundlagen, då han begagnar hvarje tillfälle att komplimentera Regeringen, enär denna grundlag förbjuder den, som icke hyser samma beundran som han för den nuvarande Regeringen, att häruti motsäga honom.

Beträffande sjelfva frågan, anhåller jag att få instämma med min granne till höger, helst jag anser det vara skäl, att Utskottet beredes tillfälle att ännu en gång taga frågan i öfvervägande, för att tillse om icke Statsverket framdeles kommer att vidkännas vida större uppoffringar, än som nu påfordras, för att återförvärfva denna plats.

Herr Hierta: Jag kan icke nog tacka representanten från Göteborg för den artighet han ådagalagt mot representanterne för Stockholms kommun genom sitt nyss fällda yttrande, att, hvarje gång han hör något klander af dem framställas mot Regeringen eller annan myndighet i och för någon vidtagen åtgärd, han på förhand anar, att denna åtgärd i sig är ganska klok och befogad; likasom jag anser mig ega förbindelse att å hela Kammarens vägnar tacka den värde representanten för den undervisning, som han benäget åtagit sig lemna Kammaren, om hvad i hvarje förekommande fall är det enda förnuftiga och rätta. Emellertid har han begått två misstag, dels i sin förmodan derom att Nybroviken kommer att utfyllas, ty verkställigheten häraf har blifvit tills vidare uppskjuten i afvaktan

på förändradt beslut i saken, dels ock i sitt förmenande, att Stockholms representanter skulle begagna detta tillfälle att klandra Regeringen, ty såväl jag som flere andra hafva ju redan förklarat, att, sedan saken passerat sista Riksdagens Konstitutions-Utskott utan anmärkning, så vore i denna del af saken nu icke något vidare att åtgöra. Jag tror derföre icke, att Stockholms representanter velat gifva en förhatlig karakter åt ett beslut, som troligen i god mening tillkommit.

Herr Jöns Pehrsson: Jag vill allenast tillkännagifva, det jag återtager mitt förra yrkande och i stället förordar återremiss.

Herr Carl Ifvarsson: Då återremiss af Utlåtandet till Utskottet påyrkats egentligen för att få en skrifvelse till Kongl. Maj:t aflåten i den syftning, att Stockholms stad må berättigas inlösa ifrågavarande plats; men den väckta motionen afsåg anslag af statsmedel, hvarföre den också remitterades till behandling hos Stats-Utskottet, hvilket icke annars skett, om den blott gått ut på att bereda kommunen rättighet att till sig lösa platsen, så anser jag frågan om en sådan skrifvelse icke i sammanhang med nu förevarande sak och på grund af den väckta motionen kunna prövas, hvarföre jag äfven protesterar emot återremiss af Utlåtandet i sådau rigtning som blifvit antydd.

Öfverläggningen förklarades vara slutad; och på derom framställd proposition biföll Kammaren hvad Utskottet uti förevarande Utlåtande yttrat och hemställt.

§ 12.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Utlåtande N:o 58, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående rättighet för fjerdingsman, som beordras till tjensteförrättning utom sitt distrikt vid beväringssmönstringar, marknader och dylikt, att för sådan förrättning uppbära särskild ersättning.

Härvid yttrade

Herr Rylander: Jag har icke begärt ordet för att uppträda emot Utskottets förslag i detta ämne, utan för att föreslå ett tillägg till det samma. Då nemligen inträffar, att fjerdingsmän äro aflägsse boende från länets residensstad, der ersättningen utbetalas, så går ofta en fjerdedel af ersättningssumman för honom förlorad derigenom, att han måste anlita ombud för att utqvittera densamma, men hvilken olägenhet kan förekommas, om han berättigas utfå samma ersättning hos ortens kronofogde. Jag skulle derföre önska, det Kammaren ville besluta följande tillägg till hvad Utskottet hemställt, att nemligen "räkningar för dessa ersättningar aflemnas till kronofogden, hvarest vederbörande äfven, sedan räkningarne blifvit granskade, eger lyfta det belopp, hvartill den blifvit godkänd."

Herr Sven Nilsson: Som man finner, har detta Betänkande tillkommit i anledning af en tvist, som uppstått derigenom, att sedan en länsman beordrat fjerdingsmän att till och från en utom deras distrikt belägen vapenöfningsplats medfölja beväringssmönstringarna från de socknar,

der bemålde fjerdingmän voro anställde, och dessa häröfver sig besvärat hos Konungens Befallningshafvande, som å besvären icke rästade afseende, så har Kammarkollegium upphäft Konungens Befallningshafvandes Utslag och förklarat fjerdingmännen icke hafva varit skyldige att till och ifrån mötesplatsen åtfölja beväringmanskapat. Det är af denna anledning Kongl. Maj:t nu begär, att fjerdingmän måtte förklaras berättigade till ersättning vid dylik tjenstgöring. Fjerdingmansbefattningen är ett kommunalbestyr, och äro derföre, efter mitt förmenande, fjerdingmän icke skyldige att tjenstgöra utom deras distrikt. I det fall, hvarom det relaterade besvärsmålet förmåler, hade länsmanen ansett sig icke kunna utan biträde af fjerdingmän föra beväringmanskapat till mötesplatsen, helst denna låge på tre mils afstånd. I min hemort hafva vi 12 mil till mötesplatsen, men länsmanen har derföre icke ansett sig behöfva påkalla biträde af fjerdingmän för att följa beväringmanskapat. Man kan lätt föreställa sig hvilka stora kostnader skulle ådragas Statsverket genom bifall till Kongl. Maj:ts Proposition, ty då det heter, att beväringyngling icke skulle vara skyldig lyda annan fjerdingman än den, som sådan tjenst innehade i den socken, hvarifrån ynglingen sjelf vore, så vill deraf synas, som skulle hvarje fjerdingman medfölja till mötesplatsen och således berättigas till betalning för tjenester, hvilka honom icke åligger. För min del anser jag, att fjerdingmannens tjenstgöringsskyldighet bör inskränkas inom kommunen, ty om den utsträcker derutöfver, så skola vi härigenom snart erhålla en ny klass af Statens tjenstemän, och är det på sådan grund jag yrkar afslag å Utlåtandet.

Herr Witthoff: I anledning af det utaf förste talaren gjorda förslag vill jag upplysa, att ersättningen åt fjerdingmän, som åtföljt beväringmanskapat till mötesplats, requireras i sammanhang med ersättningen åt beväringmanskapat, och således kommer fjerdingmännen till handa, utan att de sjelfve behöfva infinna sig i residensstaden eller begagna ombud. Behovet af biträde utaf fjerdingmän vid slika tillfällen ävensom vid marknader är ganska stort, ty vid marknader, der ofta 10 till 12,000 menniskor äro samlade, är det omöjligt för en länsman att med biträde af allenast en fjerdingman förekomma oordningar samt anställa nödiga undersökningar för förbrytelsers beifrande. Vid beväringmanskaps tåg till öfningsmöten kan det likväl ej blifva fråga om, att alla socknarnes fjerdingmän skola åtfölja, utan endast 2 å 3. Fjerdingmansstadgan medgifver väl ej, att fjerdingmän beordras till tjenstgöring af nämnda beskaffenhet, men i praxis tillgår och måste det tillgå så, då ifrågavarande fjerdingmännens tjenstgöring är så oundgänglig, att den icke kan umbäras. Jag yrkar bifall till Utlåtandet.

Herr Orre: Beträffande den förste talarens yttrande angående de kostnader, som med resekostnadsersättningens utbekommande skulle vara förenade, ber jag att få upplysa, att i Jönköpings län så tillgår, att rese-räkningarne lemnas till närmast boende länsman eller kronofogde, som inskickar dem, hvarefter ersättningen utbekommes på samma väg. Det har blifvit sagdt, att fjerdingmän icke skulle vara skyldige följa beväringmanskapat utom deras distrikt; men då nu så tillgår, att allt beväring-

manskapet samlas på en viss mötesplats, för att derifrån aftåga till vapenöfningsplatsen, samt länsmannen naturligtvis icke kan till mötesplatsen följa mera än ungdomen från en socken, så skulle de beväringsskyldige från de andra socknarne vara snart sagdt utan all tillsyn. Oordningar förekomma ofta nog ändå, fastän en fjerdingsman medföljer; men detta skulle efter all anledning ännu mera blifva förhållandet, om manskapet vore utan all tillsyn. Det händer derföre ofta, att fjerdingsmän få medfölja beväringsmanskapet 4–6 mil utan all ersättning, hvarföre jag anser rättvisa och billighet fordra, att så icke längre fortfar, och yrkar jag således, i likhet med Herr Witthoff, bifall till Utlåtandet.

Herr Rylander: Jag begärde åter ordet allenast för att erinra att, om ock i Jönköpings län så skulle tillgå som Herr Orre upplyst, så eger deremot icke enahanda förhållande rum i Elfsborgs län, hvarst den, som är berättigad till ersättning, är nödsakad att antingen sjelf inresa till residensstaden för ersättningens lyftande eller ock för sådant ändamål anlita kommissionär eller länsmannen i orten, hvilka båda icke lära underlåta debitera honom för hans besvär.

Herr Svensén: Jag vill allenast fästa uppmärksamheten derpå, att, om Utskottets förevarande Utlåtande bifalles, någon ändring derigenom icke göres i gällande fjerdingsmansstadga. Utskottet har nogsamtagit i betraktande, att fjerdingsmännen äro allenast kommunens och icke Statens tjenstemän, och att de till följd häraf icke äro skyldige tjenstgöra utom kommunen, men undantagsfall finnas, då det blir nödvändigt att de äfven biträda utom sitt distrikt, såsom vid sammandragning af beväringsmanskapet, marknader m. m.; och då nu så är förhållandet, så synes det äfven vara välbetänkt af Utskottet att tillstyrka ersättning för sådana extra besvär.

Herr Statsrådet Lagerstråle: I sjelfva saken synes mig, som hade de talare, hvilka förordat bifall till Utskottets hemställan i ämnet, derför framlagt tillräckliga skäl, så att något vidare ordande derom icke nu torde behövas; men deremot är det ett annat förhållande, hvarpå jag anser mig böra fästa uppmärksamhet, emedan annars missförstånd möjligen framdeles kan uppstå. Utskottet yttrar att "med hänseende till de i den nädiga Propositionen anförda förhållanden, får, jemte erinran att, enligt resereglementet den 10 November 1865, den ifrågakända ersättningen utgör 1 R:dr 25 öre för milen samt dagtraktamente à 2 R:dr, Utskottet hemställa" etc. Nu innehåller den Kongl. Propositionen allenast framställning derom att förklaras måtte, att fjerdingsman, som beordras till tjenstförrättning utom sitt distrikt, skall ega att för sådan förrättning uppbära ersättning i likhet med hvad för nämndemän är stadgad i Kongl. kungörelsen den 30 December 1863. Denna kungörelse innehåller bestämmelse derom, att åt landtstatstjenstemän och nämndemän skall för extra förrättningar betalas ersättning för skjuts efter viss stadgad grund men icke dagtraktamente. Jag har ansett mig böra upplysa detta, så att icke af ordställningen i Utskottets Utlåtande måtte framkallas förmodan, att den ifrågasatta godtgörelsen skall utgå med både skjutsersättning och dagtraktamente.

Herr Sven Nilsson: I anledning af Herr Svenséns yttrande, att Utskottets hemställan icke förorsakar någon ändring i gällande fjerdingmansstadga, måste jag tillstå, att jag icke kan dela denna hans åsigt, ty jag anser det vara klart, att, då man gifver fjerdingman ersättning för tjänster, hvilka han förut icke varit skyldig fullgöra, så inträder han i ett sådant åliggande, likasom, då Statsverket aflönar en tjänsteman, denne är skyldig verkställa de förrättningar, för hvilka aflöningen erhålles. Beträffande påståendet, att fjerdingmannens tjänstgöringsskyldighet utom sitt distrikt vid vissa tillfällen är af behovet påkallad, så erinrar jag mig hafva läst i tidningarne, då frågan om fjerdingmansstadgan förevar till behandling på Riddarhuset, samt en talare derstädes framhöll nödvändigheten af att hafva bestämda föreskrifter om vidden och beskaffenheten af fjerdingsmännens tjänstgöringsskyldighet, att en landshöfding uppträdde med påståendet att detta vore onöjligt, emedan hans göromål vore så mångfaldiga och olikartade, att de icke kunde uppräknas i en stadga eller instruktion. Detta bemöttes dermed, att just den omständigheten visade nödvändigheten af en stadga för fjerdingsmännens verksamhet, på det de icke skulle kunna beordras till hvad som helst och sålunda vara beroende af förmäns godtycke. Då vi nu ega en sådan stadga, samt fjerdingsmännen äro kommunens och icke Statens tjänstemän, så synes det mig, som borde man bibehålla denna stadga i oförändradt skick och icke göra några tillägg hvarken på sidan eller bakom densamma.

Herr Orre: Jag ville blott upplysa, att fjerdingsmännens tjänstgöringsskyldighet icke kan anses vara begränsad genom stadgan, der det heter, att fjerdingmän äro skyldige infinna sig till tjänstgöring äfven vid bevaringsmönstringar m. m., då behovet så kräfver.

Öfverläggningen var afslutad; och biföll Kammaren hvad Utskottet uti ifrågavarande Utlåtande hemställt.

Vid derefter skedd proposition på bifall till det af Herr Rylander föreslagna tillägget, eller "att räkningar för dessa ersättningar aflemnas till kronofogden, hvarest vederbörande äfven, sedan räkningarne blifvit granskade, eger lyfta det belopp, hvartill den blifvit godkänd", blef denna proposition med nej besvarad.

§ 13.

Föredrogs ånyo samt bifölls Stats-Utskottets Utlåtande N:o 59, i anledning af väckt motion, att de i Kongl. Kungörelsen den 27 September 1861 fastställda bidrag af allmänna medel till utflyttningar vid laga skiften måtte för Gotland höjas till dubbelt belopp.

§ 14.

Företogs ånyo till handläggning Stats-Utskottets Memorial N:o 60, med beräkningar öfver statsregleringen för år 1868, samt förslag i fråga om fyllande af Riksgälds-kontorets behof.

Härvid förekommo:

Utskottets hemställan, sid. 8 och främst å sid. 9.

Herr Indebetou: En hvar, som med någon uppmärksamhet genomgått det nu föredragna Stats-Utskottets Memorial N:o 60, har utan tvifvel gjort den anmärkning, att detta Memorial är ett märkligt dokument. Det är märkligt, derföre att Stats-Utskottet så öppet och utan förbehåll framlagt för representanternes ögon sammanhanget med den så kallade statsbristen, en fråga som allt sedan riksdagens början varit mycket omtalad, men som ändock länge varit omhöljd af ett visst töcken.

Det finnes personer, mine Herrar, som synas gjort till sin uppgift att framställa allt endast i den mest fördelaktiga dager, som tagit för princip att vid alla tillfällen uppsöka och framhålla endast de vackraste sidorna, som ständigt doppa sin pensel i de ljusaste färgerna och framför allt sorgfälligt undvika att beröra skuggsidorna af de föremål de hafva att behandla. Jag föreställer mig, att de motiver, som ligga till grund för ett sådant förfaringssätt, äro mycket aktningvärdas. Man vill förmodligen undvika att framkalla någon missbelåtenhet hos den stora massan af nationen; man torde föreställa sig, att skuggsidornas afslöjande möjligen kunde förorsaka en nedslagen sinnesstämning, och man behåller derföre för sig sjelf alla sådana upplysningar, som kunna vara mindre angenäma; man visar ett gladt ansigte för allmänheten äfven då, när omständigheterna kunde vara egnade att framkalla motsatsen. Jag respekterar dylika grundsatser, ehuru de icke öfverensstämma med mina egna åsigtar.

Men för att återkomma till statsbristen, så föreställer jag mig, att något hvar af oss vid riksdagens början hade ett temligen oklart begrepp derom. Orsaken dertill torde få sökas hos den Kongl. Propositionen rörande Statsverkets tillstånd och behof, som vid riksdagens öpprande öfverlemnades till Kamrarne. Der talas om en brist i Riksgälds-kontorets tillgångar, som uppgifves till 2,211,000 R:dr. Men då denna Kongl. Proposition skulle remitteras till Stats-Utskottet, föreföll i Första Kammaren en diskussion, hvarunder det uppgafs af ordföranden för Fullmäktige i Riksgälds-kontoret, att nämnda belopp icke öfverensstämde med rätta förhållandet. Det förefanns, sade han, i Riksgälds-kontoret en brist på 7,800,000 R:dr. Denna uppgift föreföll något hvar temligen apokryfisk, och man visste icke hvad man skulle tro.

Den nämnda Kongl. Propositionen utgör med sina bilagor, såsom man vet, ett ganska digert band, hvilket man under Riksdagens första dagar icke kunde medhinna att i sin helhet genomläsa; men företager man sig att forska deruti, så förekommer verkligen på ett ställe den af Riksgäldsfullmäktiges ordförande uppgifna summan af 7,800,000 R:dr; det är i bilagan N:o 6 på pag. 33. Det yttras der, att Fullmäktige i Riksgälds-kontoret mot slutet af sislidets år inkommit till chefen för Finans-departementet med en uppgift, att det för år 1867 enligt beräkning skulle uppstå en brist i Riksgälds-kontorets disponibla tillgångar af 7,800,000 R:dr, men, tillägger föredraganden för finansärendena, "denna brist öfverskjutes dock med mer än 6,000,000 af Kontorets egande fordringar". Det förhåller sig också verkligen så. Man ser af sislidets års Revisorers berättelse, att Riksgälds-kontorets fordringar öfverstiga dess skulder med nära 14,000,000 R:dr, ett belopp som icke allenast motsvarar den omnämnda bristen, utan äfven öfverskjuter densamma med ungefärligen 6,000,000 R:dr. Utan tvifvel var det således meningen med den af föredraganden för finansärenden gjorda an-

märkningen, att den af Riksgälds-fullmäktige uppgifna bristen för år 1867 skulle betäckas af öfverskottet i Riksgälds-kontorets fordringar utöfver dess skulder. Men, mine Herrar, huru är det beskaffadt med dessa fordringar? De utgöras af förskotter, som Riksgälds-kontoret lemnat till allmänt nyttiga företag; en del består af lån till enskilda jernvägsanläggningar, och detta är största delen; en annan del består af lån till hamnbyggnader, till kanal- och brobyggnader, till sjösänkningar och andra vattenaftappnings-arbeten, till nedbrunna städers återuppbyggande och tomtregleringar derstädes, slutligen af andra byggnadslån till akademier och läroverk, kyrkor m. m.

Vi veta alla, att dylika lån meddelas på sådana vilkor, att endast en obetydlig del årligen återbetalas. Huru ringa del deraf hvarje år inflyter, det ser man af bilagan litt. C till det nu föredragna Memorialet, der det uppgifves, att under tio månader af år 1867 beräknas af Riksgälds-kontorets fordringar skola inflyta allenast 743,000 R:dr, och under hela året 1868 icke mer än 1,060,028 R:dr. Man torde således kunna antaga, att hela det under år 1867 inflytande beloppet äfven uppgår till 1,000,000 R:dr. Men det värsta är, att dessa inflytande medel redan blifvit af Riksgälds-fullmäktige beräknade, då de uppgjorde sin kalkyl för år 1867, och att, om icke detta skett, skulle bristen blifvit 1,000,000 R:dr större. Jag hemställer till Kammarens ledamöter, huruvida det kan vara möjligt att betäcka utgifter af 7,800,000 R:dr, som under loppet af år 1867 ovilkorligen måste verkställas med inflytande medel, som uppgå till 1,000,000 R:dr, aldrahelst när dessa inflytande medel redan förut blifvit beräknade bland inkomsterna? Under 40 års tid, som jag handlagt räkenskaper af åtskillig beskaffenhet, kan jag icke påminna mig, att ett dylikt qvittningsförslag någonsin förekommit, och att ett sådant skulle framläggas för Riksdagen, det förekommer åtminstone, lindrigast sagt, något oväntadt.

Man ser nu, hvarthän det kan leda, när man vill undvika att betrakta skuggsidorna och framställa saker endast i deras fördelaktigaste dager.

Stats-Utskottet har gått en annan väg. Utskottet har icke ryggat tillbaka för att säga sanningen rent ut. Utan tvifvel har Utskottet betraktat saken så, att om man vill bota bristerna, så måste man först afslöja dem, så att hvar och en tydligt och klart inser, hvaruti dessa brister bestå. För min del kan jag icke annat än hålla Utskottet räkning rör ett sådant förfarande. För att nu få reda på det verkliga förhållandet med Riksgälds-kontorets brist, behöfver man således endast gå till pag. 3 af det nu föredragna Memorialet. Man finner då, att bristen för år 1867 blifvit beräknad till 7,800,000 R:dr, samt bristen för år 1868 till 2,200,000 R:dr, eller tillsammans till ungefärligen 10,000,000 R:dr. Men detta är ändock icke tillräckligt, säger Utskottet. Vi hafva räknat efter och funnit, att bristen kommer att uppgå till ännu 900,000 R:dr högre; detta beror derpå, att åtskilliga inkomster blifvit för högt beräknade. Utskottet går ännu längre; det uppgör förslag till 1868 års statsreglering och kommer till det resultat, att bristen vid nämnda års slut skulle uppgå till 11,750,000 R:dr. Detta skulle bero derpå, att bland statsutgifterna för år 1868 blifvit upptaget ett belopp af 2,000,000 R:dr till jernvägsbyggnader. Men på denna väg vill jag icke följa Utskottet. Statsregleringen är en sak

sak, och jernvägsbyggnaden en annan; dessa saker böra icke sammanblandas. Jag stadnar således vid den summa, hvartill Utskottet kommit, oberoende af 1868 års statsreglering, eller 10,900,000 R:dr.

Frågan blir nu, huru denna så kallade statsbrist skall betäckas. Det har blifvit framställt under ett föregående plenum, att nämnda belopp icke egentligen utgjorde någon statsbrist, och en värd representant från Göteborg har föreslagit att benämna bristen: *Riksgälds-kontorets sväfvande skuld*. Jag skulle vara böjd för att antaga denna benämning, emedan bristen uppkommit genom förskotter till jernvägsbyggnader, som icke blifvit betäckta genom fonderade lån; men benämningen kan vara likgiltig. Hufvudsaken är, att bristen blir betäckt. Låtom oss nu se, hvad Utskottet i detta afseende föreslår. Utskottet hemställer, att motsvarande belopp skall upplånas inom landet på bestämda återbetalningstider, och att i sådant ändamål obligationer skola utfärdas på större och mindre värder. Detta är ett förslag, som afser att bilda ett inhemskt fondsystem, en fråga som redan under längre tid varit å bane, och som utgjort ett önskningsmål redan för flera år tillbaka. Jag hoppas ock, att detta förslag inom längre eller kortare tid skall kunna realiseras, men att det skall lyckas inom ett eller tvenne år, derom tillåter jag mig hysa tvifvelsmål. Det ligger åtminstone inom möjlighetens gräns, att icke 10 à 12,000,000 skola kunna upplånas inom landet under åren 1867 och 1868, och jag vågar säga, det ligger inom sannolikhetens.

Men om man nu under nämnda tid icke skulle kunna inom landet upplåna mera än t. ex. 3 à 4,000,000, så frågar jag Eder, mine Herrar, hur går det då? Äro vi icke då åter inne på det oefferrättlighetssystem, hvarmed vi redan alltför länge laborerat, och som är just hvad man vill undvika. Det går icke an, såsom mig synes, att inskränka Riksgälds-fullmäktiges åtgärder till den enda utväg, som Utskottet föreslagit. Andra utvägar kunna också gifvas. Men det tillhör, som jag tror, icke Kammaren, och ännu mindre mig, att här föreslå instruktioner för Fullmäktige i Riksgälds-kontoret; detta tillhör Stats-Utskottet, och af detta skäl lär man icke kunna förfara annorlunda med detta Memorial, än återförvisa det samma till vidare behandling af Utskottet. Det finnes också andra skäl till en sådan återförvisning. Memorialet upptager åtskilliga siffror, som blifvit nedskrifna, så att säga, på rak arm, och det kan ej vara annorlunda, ty Riksdagen har ej ännu fattat beslut rörande åtskilliga här förekommande sifferuppgifter. Det synes alltså varit Utskottets mening att meddela Kamrarna detta Memorial endast ad notitiam, eller som man säger: "till benäget påseende". Af nu anförda skäl anhåller jag, att Stats-Utskottets Memorial N:o 60 må blifva återremitteradt till vidare behandling af Utskottet.

Herr Grefve Posse: Jag anhåller att få fästa Kammarens uppmärksamhet derå, att detta Memorial icke innehåller eller gerna kan innehålla några exakta siffror utan allenast sådana, hvilka Utskottet föreställt sig koinna att så mycket som möjligt närma sig de rigtiga beloppen i afseende å Statsverkets såväl inkomster som utgifter. Ehuru således Utskottet icke varit i tillfälle framlägga de rigtiga beloppen, enär dertill skolat

fordras, att Utskottet på förhand egt kännedom om Riksdagens blifvande beslut i afseende å Statens såväl inkomster som utgifter, har likväl Utskottet ansett nödigt att uppgöra en approximativ beräkning eller, om jag så må kalla den, kassakalkyl, som visar åtminstone den sannolika ställningen, på det Kamrarne må kunna hafva den under ögonen vid fattandet af sina beslut i anslagsfrågor; hvarjemte Utskottet ansett en sådan kalkyl nyttig äfven derföre, att densamma må inom Kamrarne föranleda diskussion rörande sättet för statsbristens fyllande, hvarigenom Utskottets ledamöter kunna sättas i tillfälle inhemta Kammarens mening i detta hänseende.

Af hvad jag sålunda yttrat torde framgå, att Stats-Utskottet icke motsett något definitivt beslut hos Kammaren i anledning af förevarande Memorial, utan snarare föreställt sig, att detsamma skulle blifva till Utskottet återremitteradt.

Sedan jag förutskickat detta, och då jag har den äran att vara ledamot af Stats-Utskottet och således kommer att deltaga i frågans slutliga behandling derstädes, vill jag nu icke ingå i någon diskussion om landets finansiella ställning i allmänhet, men då Memorialet gifver vid handen, att nedan instundande Juni månad Riksgälds-kontoret har att verkställa utbetalning af 1,687,949 R:dr 53 öre, hvartill för närvarande tillgångar saknas, anser jag det böra tagas i öfvervägande, huruvida icke särskildt beslut nu bör fattas angående sättet att fylla detta belopp eller åtminstone någon antydning derom lemnas, helst Fullmäktige i Riksgälds-kontoret lära anse sig förhindrade att, utan särskildt bemyndigande, vidtaga någon åtgärd i och för medels anskaffande, och torde vid sådant förhållande det måhända erfordras, att Kammaren i detta afseende lemnar erforderlig föreskrift.

Herr Lindström: Det nu föredragna Memorialet är icke allenast, på sätt den förste talaren i ämnet yttrade, ett ganska märkligt utan tillika ett särdeles intressant och upplysande dokument. Visserligen skulle det kunna sägas, att det förslag, hvartill Utskottet i saken kommit, är för tidigt väckt, då man ännu icke känner verkliga beloppet af de behof, som skola fyllas, hvilket först visar sig längre fram, när gemensam votering försiggått rörande de olika beslut, hvaruti Kamrarne stadnat i fråga om anslagen under hufvudtitlarna; men då en ledamot af Stats-Utskottet förklarar, att Utskottet med sitt ifrågavarande Memorial icke haft annan afsigt än att höra sig för, så torde det vara af vigt, icke minst för Utskottet, att en bestämd mening af Kammaren uttalas, och hoppas jag att åt denna mening skall af Kammaren gifvas så starkt uttryck, att ett dylikt förslag som det förevarande icke åter framläggas. Jag tillhör väl icke deras antal, som vilja se ställningen i den ljusaste dager, men vill icke heller betrakta den från den mörkaste synpunkt, och har jag redan, vid behandling af Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 9 rörande förhöjd tull å kaffe, visat, att, om man rätt gör sina kalkyler, men icke har så synnerlig anledning till bedröfvelse. Men deremot kan i fråga om sättet att fylla den för handen varande bristen åtskilliga olägenheter möta, ehuru icke heller i detta afseende de mörka föreställningar man gjort sig äro fullt befogade. De medel, som Riksgälds-kontoret behöfver, har Stats-

Utskottet föreställt sig kunna upplånas inom landet, men då, med afseende å summans storlek och tiden inom hvilken den behöfves, det torde vara svårt att på förhand bedöma, om icke tilläfsventyrs hinder kan möta för en sådan upplåning, så torde det icke vara rätt att på detta sätt binda Riksgälds-kontorets Fullmäktige. Redan länge har man hört klagomål förspörjas öfver den svåra penningställningen, men huru mycket värre skulle det icke blifva, om Riksgälds-kontoret såsom lånesökande kastade sig in på penningemarknaden och der täflade med alla dem, som för industriela och andra ändamål söka lån, och detta till på köpet då meningen är att använda de upplånade penningarne till likvider utom landet. Det skulle vara detsamma som om dessa 9,000,000 R:dr direkte från Riksbanken i silfver skickades till utlandet, hvilket skulle vara i dubbelt hänseende af menligt inflytande, först derigenom att allmänna rörelsen beröfvades en stor del af det nu tillgängliga rörelsemedlet, och sedan genom den strypning som skulle blifva en följd af silfrets uttagande ur banken till det betydliga belopp under ett år, hvarom här är fråga. Ett sådant dubbeltverkande strypsystem lärer man ej kunna på allvar vilja förorda. Men hvad är då att göra, frågar man? Låtom oss antaga att Riksgälds-kontoret bemyndigas att upplåna de 12,000,000 R:dr, hvarom nu är fråga och hvilka måste anskaffas, så, och för den händelse detta skedde inom landet, skulle sådant, på sätt jag redan antydt, menligt inverka på alla näringar. Hade nu Utskottet föreslagit, att åt de obligationer, som på detta lån skulle utfärdas, gifva en sådan form, att de äfven kunde vinna spridning utom landet, så vore väl icke så mycket att invända, men då den form för obligationerna Utskottet tillstyrkt är sådan, att spridning utomlands derigenom försvåras, så torde detta ensamt vara tillräcklig anledning att bestrida allt afseende å Utskottets framställning i dess nuvarande skick. Hvilken form, som än gifves åt obligationerna, i välment afsigt att de skola stadna i landet, kan man dock icke hindra att de söka sin väg till utlandet, men man kan, genom den form man gifver dem, försvåra deras spridning derstädes och sålunda bidraga att göra de penningar man på detta sätt hemtar utifrån dyrare, än nödigt är hvilket icke kan vara nationalekonomiskt rätt. När nu, i min tanke, det icke kan undvikas att förr eller sednare upptaga ett nytt utländskt lån, — låt ock vara det sista — så torde det vara skäl att något tänka på de behof, som för den närmaste framtiden taga våra krafter i anspråk. Så ber jag att få påminna om, att Kongl. Maj:t för nordvestra stambanans fortsättande begärt ett anslag af 5,000,000 R:dr, som af Stats-Utskottet blifvit tillstyrkt att utgå med allenast 2,000,000 R:dr; detta är väl blott en handpenning, men i allt fall tillräckligt stor för att göra banans fortsättande till en nödvändighet. Och om detta icke kan undvikas, hvarföre då ej i tid vara betänkt uppå medels anskaffande dertill? Väl vet jag att personer finnas, hvilka anse att man blott med egna tillgångar hädanefter bör bygga jernvägar, men för min del anser jag det icke vara rätt att beskatta hela Svenska Folket till förmån för en enskild provins. Dessutom kan det icke vara statsekonomiskt klokt att i ett kapitalfattigt land på detta sätt hushålla.

Just det förhållandet, att vi byggt våra jernvägar med främmande penningar, har besparat oss de jernvägskriser, som inträffat i andra länder

och hvilka utan tvifvel icke skola dröja att jemväl infinna sig hos oss, om vi vidtaga förändring i det system vi i detta hänseende hittills följt för att slå öfver i en alldeles motsatt rigtning. Nu är det bekant, att till fullbordande af Wermländska jernvägen erfordras, utom de 2,000,000 R:dr som nu äro föreslagna att utgå, ytterligare minst 8,000,000, hvilket sammanlagdt med Riksgälds-kontorets nu beräknade sväfvande skuld gör 20,000,000 R:dr.

Inskränka vi oss nu till att upplåna allenast 12,000,000 R:dr, för att nästa riksdag åter upptaga ett nytt lån å lika eller något mindre summa, så kommer utan tvifvel detta att stå oss dyrare, än om vi redan nu gripa oss an med att på en gång låna den dubbla summan eller 20,000,000, hvarförutan ett sådant sätt att riksdag efter riksdag negotiera nya lån utan tvifvel menligt inverkar på vår kredit i utlandet. Utgår man nu från den synpunkt, att man svårigen kan undvika att fortsätta den Wermländska jernbanan, torde det vara klokast att så godt först som sist besluta sig för upptagandet af ett dylikt större lån. Dock vill jag icke att vid slikt låns upptagande skall tillgå såsom tillförene egt rum eller så som Stats-Utskottet nu velat föreskrifva, utan gifva mera fria händer åt negotiatören, denne må nu blifva Regeringen eller Riksgälds-kontoret. Med hvad jag nu haft äran anföra har jag icke velat uttrycka den mening, att ett utländskt lån skall ovilkorligen och till hvad pris som helst upptagas, utan må detta bero på de vilkor, hvaremot ett sådant lån kan erhållas, i hvilket afseende jag åt Regeringen vill lemna fri pröfningsrätt, men jag vill att ett sådant bemyndigande skall åt Regeringen lemnas, och först om negotiationen om ett sådant lån skulle misslyckas eller intill dess det lyckas ett sådant erhålla uppdraga åt Riksgälds-fullmäktige att upptaga ett temporärt lån, utan att dock närmare bestämma formen för dessa obligationer, aldra minst åt densamma gifva den inskränkning Utskottet föreslagit eller förhindra vare sig att obligationerna utskrifvas äfven i utländskt språk och myntslag eller ställas till och med på uppsägning. Framför allt håller jag mycket på, att, så framt ett utländskt lån kommer att upptagas, negotiationen derom anförtros Regeringen och icke Riksgälds-kontoret, hvilken anstalt visat sig vara ganska olämplig för detta ändamål. Visserligen är det sannt, att Riksgälds-kontoret har att emotse en på annat sätt sammansatt Styrelse än de föregående, och som synes erbjuda större garantier, men då man i allt fall på förhand icke kan veta, huru denna sammansättning kan komma att utfalla, så eger man icke heller någon säkerhet, att slika låneaffärer skola hädanefter bedrivas bättre än hittills.

Jag anhåller således, att Utskottet ville taga dessa saker i noga öfvervägande och bespara Riksdagen ett sådant förslag som det nu framlagda, hvilket, om det bifölles, skulle förorsaka de största olägenheter för den allmänna rörelsen i landet.

Herr Hierta: Jag anhåller vördsamt att få för Kammaren påpeka det faktum, att Utskottets Betänkande icke kan innehålla några exakta siffror rörande den statsbrist, som kan förefinnas, när statsregleringen blifvit uppgjord. På särdeles stora summor kan den dock icke komma att divergera. Denna brist måste fyllas genom lån, och då blir frågan om

lämpligaste sättet för länets upptagande. Innan jag går vidare, vill jag således förklara, att jag icke kan förena mig med Herr Lindström derom, att ett större lån på en gång bör upptagas. Jag har icke kunnat finna annat, än att den allmänna meningen i landet vid början af denna riksdag var, att man bör hejda sig i farten på den lutande plan, hvarpå man kommit genom den utländska skuldsättningen. Att detta icke kan ske, utan att man betydligt inskränker det forcerade byggandet af jernvägar, derom torde man vara ense. Derföre har Stats-Utskottet också inskränkt sig till att föreslå anslag endast till nordvestra stambanans fortsättande, och har för detta ändamål tillstyrkt beviljande af 2,000,000 R:dr. Skulle de vidtutseende planerna icke få fart, så anser Stats-Utskottet, att de belopp, som under innevarande statsregleringsperiod behöfva anskaffas, kunna inom landet upplånas. Många torde måhända befara, att landets ställning i finansielt afseende skulle kunna göra detta förenadt med alltför stora svårigheter. Vi hafva likväl antecedentia rör ögonen, som gifva vid handen, att det går ganska väl för sig att inom landet upptaga äfven större lån. Så har t. ex. Stockholms stad utan svårighet kunnat uppnogotiera ett sådant. Upptagandet af ett lån på 10,000,000 R:dr inom landet, fördeladt på två år, bör icke kunna förorsaka någon synnerlig rubbning i affärerna. Om Riksgälds-kontoret utgifver räntebärande obligationer på små belopp med viss förfallotid, erhålles derigenom på samma gång ett bytesmedel, som jag tror skall blifva ganska användbart. Dylika cirkulationsmedel äro hvad som för närvarande mest saknas här i landet, och dessa obligationer skulle i sjelfva verket komma att till en viss grad fylla detta behof. De som efter min åsigt komma att minst tycka om denna åtgärd äro privatbankerna. Man skall måhända bestrida dessa obligationers förmåga att tjena till cirkulationsmedel inom den allmänna affärsrörelsen, men jag tager mig friheten att fråga, huru har man i Englund kunnat på dylika papper upptaga inom landet så ofantliga summor, utan att de kunnat begagnas i liqvider för många ändamål? Erfarenheten har ock visat, att de statspapper, som i Frankrike utsläppts för de till tusentals millioner subskriberade statslånen, icke åstadkommit någon rubbning i affärerna derstädes. Utskottet har dessutom ansett, att då man för närvarande bör inskränka jernvägsbyggandet, det icke behöfves ett så stort lån, samt att man för kreditens bevarande bör undvika att utomlands upplåna ett mindre belopp. Jag tror för öfrigt att, utom det finansiela skälet, det äfven finnes ett annat att nu något inskränka jernvägsbyggnaderna. Då nemligen nu slutet på dessa byggnader nalkas, är det nödvändigt att icke fortgå i samma starka progression som hittills, så vida man icke vill, att en stor massa af såväl ingenjörer som arbetare, derigenom att jernvägsbyggnaderna på en gång tvärt avslutas, sedan det så kallade systemet blifvit färdigt, skall befinnas utan arbete. Så stor den indirekta fördelen än må vara af jernvägarne, så står det dock tills vidare fast, att Staten måste utan motsvarande ersättning vidkännas två tredjedelar, om icke mera, af den annuitet, som utgår för jernvägslånen, och denna summa måste lika ovilkorligt utgå genom beskattning. Om jag nu antager de ytterligare ifrågasatta jernvägarne till 30 mil och kostnaden för hvarje mil beräknas till 1,000,000 R:dr, hvilket ingalunda lärer blifva för mycket, då det återstående af nordvestra banan, föga öfver 10 mil, skall kosta öfver 11,000,000, och rö-

relsematerielen ändock torde vara ofullständigt beräknad, så skulle Staten få vidkännas en ökad beskattning af minst 1,200,000 R:dr utöfver hvad den kunde af samma jernvägssträcka erhålla i nettobehållning, emedan räntan å 30,000,000 R:dr, måttligt beräknad till 6 procent, komme att uppgå till 1,800,000 R:dr årligen. Fråga är då, om man bör påskynda jernvägsbyggnaderna så mycket, då man i alla fall derigenom ådrager sig en så mycket ökad beskattning. Jag får visserligen uttrycka min erkänsla för min ärade granne till venster för hans vid ett föregående tillfälle omtalade bemödanden, att, under den tid han innehade ledningen af Statens finanser, söka undvika tillökning i skatterna. Men vi hafva likväl de millioners tillökning, som på de sednare åren tillkommit genom bränvinsafgiften, och denna är dock alltid en beskattning. Måhända äro vi nu komna derhän, att den icke kan uppdrivas högre. Man skall derföre nu, i fall man vill gå friskt på med jernvägsbyggnader, nödgas att höja skatten på andra artiklar. Att nu tvista om beloppet är emellertid icke skäl. Angeläget är i min tanke, att Riksgälds-kontoret sättes i tillfälle att ju förr dess heldre föranstalta om ett låns upptagande för den utbetalning, som förestår i Juni. Ett utländskt lån torde icke kunna för detta ändamål nog tidigt anskaffas, helst om frågan nu blir återremitterad. Jag anser derföre, att åt Riksgälds-kontoret bör uppdragas, att så fort som möjligt gå i författning om ett inhemskt låns anskaffande.

Herr Ahlgren: Jag tror att frågan är för tidigt väckt, då man, vid det förhållande att statsregleringen ännu icke blifvit slutligen afgjord, icke kan känna huru stort det belopp är, som verkligen kommer att behöfva upplånas. Blir detsamma högt, kan det omöjligen upptagas inom landet, blir det icke högt, så möter ändock mot Stats-Utskottets förslag den invändningen, att, då bruket af obligationer hos oss är alltför litet känt, sannolikheten för sådana värdepappers allmänna spridande är högst ringa; hvadan troligt är, att, sedan dessa obligationer blifvit till allmänheten förgäfvna utbudna, någon eller några af våra bankinrättningar skulle, efter medgifven kapitalrabatt, öfvertaga lånet och effektuera detsamma med utländska penningar, i hvilket fall förlusten för Staten blefve större, än om ett utländskt lån omedelbarligen upptoges. Skulle emellertid Riksdagen besluta sig för upptagande af lån inom landet, tror jag angeläget vara, att räntan å obligationerna bör höjas från 5 till 6 procent; men då förevarande ärende i allt fall icke lärer nu kunna till afgörande företagas, anser jag mig ej böra taga Kammarens tid vidare i anspråk, utan inskränker mig till att påyrka återremiss.

Herr Murén: En af Stats-Utskottets ledamöter har uttryckt sin förväntan att vid frågans återremitterande Utskottet måtte af Kamraren få veta, hvad densamma i saken tänker. Jag anser det derföre för min pligt, att för min del uttala min åsigt i detta viktiga ämne. Jag vill då i första rummet fästa uppmärksamheten på den egna omständigheten, att de lån, som för våra jernvägar upptagits utomlands, på sednare tider alltid klandrats såsom betungande, och att dessa låneoperationer förklarats vara illa skötta. Men öfver inhemska lån, huru hårda vilkoren än varit, har aldrig klagats, och dock hafva dessa vilkor vanligen varit

hårdare än för de utländska lånen. Man har i en serie af artiklar i en stor tidning sett den åsigten uttalad, att den utländska skuldsättningen vore för landet skadlig. Det förefaller som om denna opinion på sednare tider äfven vunnit insteg hos vår Regering. Då jag läste statsråds-protokollet till Kongl. Maj:ts Proposition, fann jag att Herr Finansministern inom *linien* uppfört en brist af 8,000,000 R:dr, men i den Kongl. Propositionen fanns icke ett ord derom. Det är endast i Stats-Rådets protokoll man ser denna statsbrist, men i den nådiga Propositionen talas sedermera endast om de två millionerna. På detta sätt vet man icke, huru man skall ställa sig. Af Stats-Utskottets Betänkande synes, att man ännar låta Riksgälds-kontoret behålla denna skuld såsom sväfvande. Emellertid föreslår man nu införandet af ett inhemskt fondsystem. Jag hemställer likväl, om dessa inhemska obligationer kunna så hastigt placeras, att Riksgälds-kontoret blir i stånd att verkställa den utbetalning, som redan om en eller två månader förestår. Jag vet icke på hvad grund man kan påstå att vår kredit utomlands är förstörd. Det är just från den tid vi började med den utländska kapitalupplåningen, vårt framåtskridande tagit fart icke blott i ekonomiskt afseende utan i alla rigtningar. Jag vet icke hvad man har att med skäl anmärka mot dessa lån. En representant för Stockholm har erkänt, att jernvägarne redan nu gifva så stora inkomster, att hälften af annuiteterna betalas med deras nettobehållningar. Samma talare yttrade för några år sedan, att jernvägarne icke skulle hos oss kunna underhålla sig själfva. Jag skall bedja att få uppläsa en strof ur chefens för Trafikstyrelsen den 2 April detta år afgifna promemoria rörande fortsättningen af Statens jernvägsbyggnader, hvilken framställer de tvenne utvägar, som i detta afseende erbjuda sig. Den ena utvägen går ut på, att vi endast skulle bygga för de öfverskott jernvägsinkomsterna lemna, den andra att vi skulle upptaga ett större lån. Härom yttras i nämnda promemoria i sammanhang med en för båda dessa alternativ uppgjord tabell: "Af denna tabell visar sig, att Staten behöfver använda 16,400,000 R:dr mera af genom beskattning eller andra inkomstkällor beredda inkomster till betäckande af annuiteterna på de äldre jernväglånen, i fall man beslutar att endast fortsätta jernvägsbyggnaderna med sammanlagda trafiköfverskott, än om man beslutar sig för att under innevarande eller nästa år upptaga ett nytt lån af 30,000,000 R:dr till och med till så hög annuitet som 6 procent". Beslutar man sig åter för det sednare alternativet, så har man visserligen efter år 1879 fortfarande att betala annuiteter af tillsammans 5,800,000 R:dr, men på samma gång att draga fördel af 135,5 mil sammanhängande färdiga stambanor, hvilka redan år 1880 böra gifva en disponibel nettobehållning af åtminstone 4,600,000 R:dr, som sedermera bör komma att ökas med minst 300,000 R:dr om året, och således redan år 1884 vara fullt tillräcklig att betäcka annuiteterna på alla i och för Statens jernvägsbyggnader upptagna statslån." Detta yttrande grundar sig visserligen på tabellen, men jag är fullt öfvertygad, att denna behållning går tre eller fyra år fortare än hvad trafikchefen sagt. Det visar sig emellertid af det anförda yttrandet, att, om vi bygga endast med trafiköfverskott, få vi jernvägarne färdiga år 1879, och då komma annuiteterna att uppgå till 44,000,000 R:dr. Upptaga vi åter statslån för samma ändamål, hafva vi jernvägarne färdiga år 1873, och jernvägsinkomsterna skola

redan 1884 vara tillräckliga att betala annuiteterna. Annuiteterna komma i det sednare alternativet att uppgå endast till 28,000,000 R:dr. Staten får således betala 16,000,000 R:dr mindre och får banorna färdiga sex år förr. Hvar och en må pröfva detta. Två promemorier finnas, den ena af chefen för Jernvägsbyggnads-styrelsen, den andra af chefen för Trafikstyrelsen, men båda komma till samma resultat. Är det då rätt hushålladt att låta Riksgälds-kontoret laborera med en balans och Jernvägsstyrelsen hafva att röra sig med ett stort befäl men liten arbetsstyrka. Jag kan icke tro, att det kan vara någon uträkning att låta vägen till Norge stå ofullbordad. Så mycket som dertill erfordras, må man åtminstone upplåna. Vi hafva lånat 80,000,000 R:dr för att bygga jernvägarne, men vi hafva byggt jernvägar och lemnat försträckningar för enskilda sådana till ett belopp af 102,000,000 R:dr. Vi hafva icke långt till 1884, och då hafva våra efterkommande jernvägarne till skänks. Skulle icke våra efterkommande med skäl hafva tadlat oss, om de i stället då skulle befunnit sig utan dessa viktiga hjälpmedel till förkofran, och landet stått med en usel industri och ett outveckladt jordbruk. Detta hade väl icke varit någon riktig hushållning. Man har således lagt ut 22,000,000 R:dr mer än man lånat upp. Deraf hafva Ständerna visserligen beviljat 7,500,000 R:dr. Det fanns nemligen alltid fordom, då Ständerna sammanträdde, stora öfverskott i statskassan; det är första gången nu under min riksdagsmannatid, som vi vid vårt sammanträdande mötts af en brist i Riksgälds-kontorets kassa, och då begynnelsen med jernvägsbyggnaderna beslötus från Göteborg och Malmö, så beslutade Ständerna, att dertill skulle användas 7,500,000 R:dr af Statens egna medel och resten upplånas; men detta är ock allt hvad Ständerna medgifvit; och afdrager man dessa, så återstå 14,500,000 R:dr, som Staten förskjutit till stambanorna och enskilda jernvägsbolag, och hvilka millioner Statsverket är berättigadt att återfå. Vi kunna mycket väl utgöra annuiteterna, utan att behöfva frukta att derföre nödgas höja beskattningen. Om inträffade olyckor med skörden och utomordentliga händelser inom den Europeiska politiken under den sista tiden vållat opåräknade svårigheter, så är det sådant, som är af öfvergående natur, och när förhållandena åter blifva normala, få vi nog öfverskott igen. Vi må derföre utan fruktan gå framåt. Jag anser att ett utländskt lån bör upptagas, och det icke under 20,000,000 R:dr. Vägen genom Wermland måste väl fullbordas och så mycket medel användas, att man så fort som möjligt kan få denna väg färdig. Man finner här en reservation, i hvilken reservanten yttrar sig mot, att Riksgälds-kontoret skulle uppträda som lånesökande med hos Kontoret ineliggande obligationer tillhörande 1864 års lån; men jag kan icke gilla det resultat, hvartill reservanten kommit. Jag anser dessa obligationer nu vara döda, emedan de blifvit ersatta af ett annat lån. Hvad åter beträffar att utfärda nya obligationer, för att upptaga ett inhemskt lån, så frågar jag hvart man dermed skulle taga vägen? En af Stockholms-representanterne har visserligen förmenat, att dylika inhemska obligationer skulle komma att utgöra ett nyttigt räntebärande bytesmedel inom landet, men jag ber få erinra, att landet förut eger sådana räntepapper i tillräcklig mängd, utgifna af städer och korporationer. De finna ganska liten användning. Obligationer äro i vårt land icke så lätta att sälja. Förhållandet är helt annat i England och Frankrike än hos oss.

Vi äro en liten nation med små resurser, men landet är i alla riktningar stadt i ett starkt framåtskridande. Detta gör att kapitalen hos oss erhålla en stark användning och genast upptagas af industrien. Vi hafva ganska ondt om rentier. Må man betänka, huru vår befolkning under sednare tider tillväxt. I Frankrike är den deremot nästan stillastående. Kunna vi få kapitaler från utlandet, så är det ganska väl; hos oss skola de icke sakna en fördelaktig användning. Man säger, att räntan går ur landet, men på mig har detta skäl platt ingen verkan. Om den, som mot-tager räntan, är svensk eller ryss, gör mig lika. Hvem som än tager emot den, så har jag i alla fall mistat densamma. Det är ett fullkomligt miss-tag att tro, att landet skulle vinna på, att inom detsamma upplåna penningar dyrare, än hvartill de kunna erhållas från andra länder, men här-med vill jag dock icke hafva sagt, att man, vare sig inom eller utom landet, skall låna till hvad pris som helst, utan må man öfverlemna åt Regeringen att företaga behöflig upplåning, såvidt och när den finner vilkoren an-tagliga.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Betänkandet sönderfaller i tvenne särskilda delar; den ena innehåller inkomst- och utgiftsstaten, den andra delen handlar om bästa sättet att fylla den beräknade statsbristen. Den förra delen är endast en förslagsräkning och kan således naturligtvis endast vara approximativ; men den lägger dock tydligen i dagen, att inom Riksgälds-kontoret finnes en kassabrist eller sväfvande skuld till det höga beloppet af nära 12,000,000 R:dr, som under detta och nästa år 1868 på något sätt *måste* fyllas; och denna brist kan komma att ytterligare ökas, om denna Kammares beslut, att icke för Statsverkets behof använda mer än en million af 1865 års bankovinst och att icke bevilja de af Kongl. Maj:t föreslagna förhöjningar af vissa tullsatser, slutligen blir Riksdagens, samt om bränvinsskatten icke heller kommer att af Riksdagen förhöjas. Bristen kan då komma att ökas med ända till 3,000,000 R:dr, och sålunda uppgå till omkring 15,000,000 R:dr. Genom de nedsättningar, som redan blifvit af Kamrarne gjorda eller kunna komma att af dem göras i af Stats-Utskottet beräknade anslagsposter, kan visserligen någon minskning i utgifterna komma att ega rum; men en betydlig brist af från 12 till 15,000,000 R:dr kommer dock alltid att förefinnas, till hvars betäckande redan i år 7 å 8,000,000 R:dr ovilkorligen måste anskaffas, hvaraf största delen erfordras för att betala genom tillfällig upplåning uppkommen utländsk skuld. — I afseende på sättet att bereda tillgång till fyllande af denna stora brist har Stats-Utskottet i andra delen af sitt Betänkande uttalat den åsigt, att de erforderliga medlen både böra och kunna uteslutande inom landet upplånas, genom utgifning af i Svenskt mynt utställda obligationer, samt har till Riksdagens godkännande framställt ett bestämdt förslag i sådan syftning; och till detta förslag hafva visserligen några bland Utskottets medlemmar velat här framkalla ett omedelbart bifall. Men då andra ledamöter uppgifvit, att afsigten endast varit med förslaget fram-ställande att få inhemta inom Kamrarne rådande meningar om detsamma, vill äfven jag uttala min åsigt i det viktiga ämnet.

För min del kan jag icke lika med Stats-Utskottet tro, att, då bristen är så stor som 12,000,000 R:dr och möjligen kan höjas ända till 14 å

15,000,000 R:dr, en så betydlig upplåning inom landet skall kunna göras under loppet af två år, utan att en för de större näringarne skadlig stark inverkan å den inhemska förlagsrörelsen derigenom framkallas. Om en dylik upplåning i större skala skall hinna här göras under så kort tid, att motsvarande nya besparingar svårigen hinna framkallas, måste nemligen genom de utgifna obligationerna så förmånliga vilkor erbjudas, att dels landets kapitalegare derigenom föranledas att i dessa obligationer nedlägga kapital, hvarmed de förut förlagt landets näringar, och dels bankerna skola finna sin uträkning vid att för deras inköp indraga medel, som de haft i sin utlåningsrörelse använda. Man säger väl, att här nu finnes ett öfverflöd på penningar, som man bör skynda att taga vara på för Statens räkning. Men om så är förhållandet, att mera penningar nu finnas i somliga bankers kassor än de kunna utlåna, så är det blott hos dessa banker som öfverflödet påträffas, och orsaken dertill är, att landets näringsidkare ej kunna använda och derföre ej heller mottaga några låne-medel ifrån bankerna på sådana vilkor af hög ränta och kort lånetid, som dessa uppställa för sina utlåningar. Det är deremot, å andra sidan, en oneklig sanning, att stor brist på för landets större näringars behof tillgängligt kapital för närvarande är rådande; och för dessa näringar, af hvilkas fortgående produktiva arbete hela samhällets ekonomiska välfärd beror, men som icke kunna arbeta, om de beröfvas det för dem nödiga förlag, skulle det derföre verka i högsta grad förderfligt, om, under en tidpunkt af redan befintligt stort penningebetryck, detsamma för dem ytterligare ökades genom upplåning inom landet af en så stor summa, som nu är i fråga. Jag har visserligen hört en ledamot af Stats-Utskottet yttra, att det icke kan vara farligt att göra den nu ifrågavarande stora upplåningen inom landet, derföre att de medel, som på sådant sätt dragas ur rörelsen, straxt efter den ånyo utspridas för bekostandet af pågående jernvägsbyggnader samt andra Statens utgifter. Men det måste väl erkännas vara en högst väsendtlig skilnad, om ett samlat kapital, hvarmed en jordegendom blifvit belånad eller någon industriel näring förlagd, drages ifrån en sådan användning inom förlagsrörelsen, för att i stället, i en massa mindre poster förskingradt, utsläppas i omsättningsrörelsen. Och för att tydligare visa, att den värde ledamotens resonnement är origtigt, och att de summor, som i landet upplånas för att användas till Statens utgifter, minska kapitaltillgångarne för de inhemska näringarne och frångå förlagsrörelsen, vill jag upplysa detta genom ett exempel. Om man beslutade att använda allmänna diskontfonden i Riksbanken, för att dermed betala jernvägsarbeten, och för sådant ändamål uppsade till inbetalning alla från nämnda fond utlemnade lån och upphörde att derifrån verkställa nya utlåningar, samt i stället utlemnade samtliga, i form af riksbankssedlar, från lånerörelsen indragna medel i samma form åter i omsättningsrörelsen, för att bestrida aflöningen till vid jernvägarne anställde ingenjörer och arbetare samt inköpa nödiga arbetsmaterialier o. s. v., så ginge väl de penningar, som blifvit indragna, åter ut i landet; men det blefve uppenbarligen en stor och väsendtlig skilnad för de mindre jordbrukare, näringsidkare och andre, som förut varit vane att erhålla försträckningar ifrån den ifrågavarande fonden, att för framtiden nödgas sakna möjligheten att derifrån kunna få sina lånebehof fyllda. Likartadt måste förhållandet blifva, om medel, som förut

varit af enskilde personer eller banker till utlåning använda, uppsägas och indragas för att af sin egare nyttjas till deltagande i det statslån, som man vill inom landet upptaga — och sådana uppsägningar och indragningar från lånerörelsen af så betydliga belopp, som nu är i fråga, måste nödvändigt i väsendtlig mån öka den redan med fullt skäl öfverklagade starka penningebristen inom landets största näringar — som blott för kort tid sedan under förra året föranledde räntans stegring till en här förut oerhörd höjd. I följd af någon ymnigare tillströmning till penningeanstalterna har väl räntan för närvarande något sänkt sig och förhoppning visat sig, att den skulle kunna stadga sig vid ett sådant belopp, att den komme att någorlunda motsvara den kapitallegga, som de större inhemska näringarne högst utan skada kunna underderkasta sig och hålla ut med att betala. Men utsläpper man nu de föreslagna obligationerna, och genom derå utfästade förmånliga vilkor föranleder landets kapitalegare till deras öfvertagande, och sålunda för Statens behof drager kapitaltillgångarne från de större näringarne, så måste följden blifva den, att räntan åter kommer att stiga och att den industriela arbetsverksamheten ånyo blottställs för en sådan tryckning, att hela statshushållets förmåga att kunna bestrida för detsamma nödiga utgifter i hög grad måste försvåras. Under den uppfattning, för hvilken jag nu redogjort, kan jag för min del icke godkänna det af Stats-Utskottet framställda förslaget att uteslutande genom inhemska upplåning fylla den stora statsbrist som nu förefinnes; och jag instämmer därför i den af Herr Lindström uttalade mening, att hela ärendet bör till Stats-Utskottet återremitteras, och att Utskottet må uppmanas framkomma med ett nytt förslag till anskaffandet af de medel, som erfordras för att fylla Riksgälds-kontorets kassabrist. Jag har sagt, att jag icke tror, att det stora behof, som nu finnes, kan betäckas endast genom upplåning inom landet — aldraminst då man här vägrat att för detta ändamål använda bankovinsten — och Kammaren jemväl afslagit den af Regeringen föreslagna förhöjningen af vissa tullsatser. Endast om Riksdagens beslut i dessa afseenden kommer att blifva motsatt Kammarens och en betydlig förökning af bevillningen derjemte åtages, samt den behöfliga lånesumman således kan nedbringas till ett mycket lägre belopp, synes det mig vara en tänkbar möjlighet att reda sig på det sätt Utskottet föreslagit. Men i hvilken mån dessa förutsättningar komma att inträffa, derom har man för närvarande ingen visshet. Först sedan man, efter det samtliga såväl inkomst- som utgiftsposter i den nya statsregleringen hunnit af Riksdagen bestämmas, erhållit full kännedom om verkliga storleken af den brist, som genom lån måste fyllas, kan man rätt bedöma, huruvida lånebehofvet blir så litet, att det utan olägenhet kan betäckas genom upplåningen inom landet, och jag yrkar därför återremiss, i förhoppning att Utskottet skall inkomma med en alldeles ny framställning i det viktiga ämnet. Och jag anser då bäst, att Riksgälds-kontorets styrelse icke bindes genom några alltför inskränkande föreskrifter utan får fria händer, att, allt efter som lånebeloppets storlek samt öfriga omständigheter dertill föranleda, få så väl inom som utom landet upplåna de medel, som behöfva anskaffas. Jag har alltid under mitt deltagande i föregående riksdagars behandling af jernvägsbyggnadsfrågorna sökt, att så mycket som möjligt nedpruta de stora lån, som då beslutats skola upptagas i utlandet, och jag tror, att det hade varit en

mycket riktig och nyttig åtgärd, om samtidigt med de skedda indragningarna af utländska kapital i högst betydliga massor, man hade sökt att genom utgifning af i Svenskt mynt ställda obligationer, hufvudsakligen från hypoteksbanken men jemväl från Riksgälds-kontoret, begagna det uppkomna penningöfverflödet till införande af ett väl ordnad inhemskt obligationssystem. Men nu, då vi befinna oss i en tid af penningebetryck för alla näringar, och då den brist, som vi hafva att fylla, är så betydlig, som af Stats-Utskottet uppgifvits, samt den lånesumma som erfordras är så stor, att den icke utan skada för landets rörelse kan upptagas genom inhemskt lån, då måste jag anse det som nödvändigt, att ett utländskt lån tages. Och beslutar man sig för en sådan åtgärd, synes mig rättast, att lånet bestämmes icke endast till de 12,000,000 R:dr, som nu behöfves, utan till 20,000,000, på det vi utan behof af vidare upplåning må blifva i stånd att fullborda den nordvestra jernbanan. Och om vi vid början af det representativa samhällsskicket sålunda finna oss nödsakade besluta att åter beträda den utländska skuldsättningens bana, behöfva vi derföre icke göra oss några förebråelser. Ty det är icke vi utan den föregående Representationen, som skapat den nu befintliga stora brist, som måste afhjelpas. Det tjenar dock ingenting till, att vi företaga oss att uttala någon klandrande dom öfver våra föregångares handlingssätt — utan vi böra i stället söka att med varsamhet och icke allt för hårdt anlita vårt lands krafter — på bästa och klokaste sätt som är för oss möjligt afhjelpa det nu förevarande behofvet, och först sedan detta skett bemöda oss om att inom landet framkalla de förlagstillgångar som erfordras, för att kraftigt befrämja vår fortgående materiela utveckling. Jag yrkar återremiss af Betänkandet.

Herr Björck:

Då tiden var långt framskriden, och ytterligare 5 ledamöter begärt ordet uti förevarande ämne, blef, på Herr Talmannens derom framställda proposition, öfverläggningen afbruten kl. 3 för att åter fortsättas

Kl. 6 e. m.

§ 15.

Under den nu fortsatta öfverläggningen angående Stats-Utskottets Memorial N:o 60 leddes förhandlingarne till en början af Herr vice Talmannen, och de ledamöter, hvilka yttrade sig, voro:

Herr Lönnberg: Genom den förklaring, som ordföranden i Stats-Utskottet vid öfverläggningens början afgifvit, att Stats-Utskottet, i fråga om detta sitt Memorial, mindre afsett ett bifall från Kammaren än en utredning af ämnet i dess helhet, äro många anmärkningar afväpnade, som eljest med fog kunnat framställas. Hade här blifvit ifrågasatt upptagandet af ett inhemskt lån på några få millioner för betäckande af den sväfvande skulden, så hade jag utan svårighet velat ingå på det procedere, som Ut-

skottet föreslagit; men att upptaga ett inhemskt lån på ej mindre än 12,000,000 R.dr, det är icke blott mindre välbetänkt, det är — jag vågar säga det — en illusion. Det vore rätt intressant att erfara, huru många obligationer af vårt sednaste s. k. inhemska lån, som finnas kvar i landet. Jag tror, att flertalet hittat vägen öfver sundet, och att våra affärsvänner i Hamburg ganska väl hunnit lära sig åtminstone så mycket svenska, som behöfs för att beräkna dessa obligationers värde. Men det mindre välbetänkta i att vidtaga en sådan åtgärd skulle otvifvelaktigt visa sig i en ganska menlig inverkan på industri och näringar. Dessa tyckas nu i någon mån vilja hemta sig efter den förlamning, hvaraf de förlidet år hemsöktes. Genom en låneoperation i den utsträckning, som Stats-Utskottet föreslagit, skulle de snart beröfvas det nödvändiga stödet af tillräckligt rörelsekapital och ånyo sjunka tillbaka i samma afmattningstillstånd som förut. Stats-Utskottet tyckes visserligen föreställa sig, att operationen lätt nog kunde gå för sig, och stödjer detta antagande på den tillfälliga omständighet, att i åtskilliga Banker för närvarande finnas större penningetillgångar än förlidet år. Men hurudan är i sjelfva verket penningställningen? Jo, Fullmäktige i Riksbanken hafva ännu icke ansett sig kunna utsträcka lånetiden utöfver 4 månader, hvad angår den s. k. handels- och närings-diskonten; i åtminstone flertalet af landsortens banker fordras 7 procent vid lån på 6 månader, och man och man emellan är räntan ofta 8 procent, äfven vid fullgoda säkerheter. Det är föröfrigt en vanlig företeelse att under vintermånaderna och framemot våren penningetillgången är rikligare, men att den minskas, så fort sjöfarten öppnas. Affärslifvet, spekulationen ligger nu jämförelsevis nere, men då den åter kommer i gång, tager den stora tillgångar i anspråk, och det skulle då vara en kännbar svårighet för enskilde att täfna med Staten om ledigt kapital.

Då emellertid man svårligen kan undvika att upptaga lån för att reglera Riksgälds-kontorets sväfvande skuld, anser jag således någon annan utväg knappast böra ifrågakomma än att anskaffa det nödiga kapitalet på den utländska marknaden, samt att dervid heldre upptaga ett större än ett mindre lån. Den talare, som näst före mig hade ordet, har visserligen framhållit olägenheterna af den utländska upplåningen och förmenat, att dess gifna följd skulle vara periodiskt återkommande kriser, i det tidtals en verklig öfversvämmning af penningar, tidtals en motsvarande indragning eller strypning deraf skulle uppkomma. Men detta beror tydligen icke på sjelfva upplåningen, utan på det sätt man dervid begagnat att i större klump och ej i mån af behof indraga lånebeloppet i landet. Man har ej betänkt, att penningarövelsen bör vara en jemut framflytande flod, ej en våldsam bergström, som stundom sväller öfver sina bräddar, stundom alldeles utsinar. Detta obetänksamma sätt att indraga de utländska lånen — Statens såväl som hypoteksföreningarnes — har till en väsendtlig del framkallat de öfverklagade ryckningarne i vårt affärslif, de plötsliga öfvergångarne från en nästan vild spekulationslusta till fullkomlig afmattning.

På dessa grunder anser jag det vara otjenligt att bemyndiga Fullmäktige i Riksgälds-kontoret att upptaga ett större inhemskt lån, derest man icke åtminstone alternativt lemnar Fullmäktige rättighet att efter sig företeende omständigheter upptaga ett större utländskt lån.

Jag tillstår villigt, att jag vid riksdagens början hyste den åsigt, att en utländsk upplåning nu ej borde ifrågasättas: men vid det nödtvungna valet emellan ett stort s. k. inhemskt eller utländskt lån, tror jag att den sednare utvägen blir den minst skadliga.

Af dessa skäl yrkar jag återremiss af Betänkandet.

Herr Lindström: Om man skulle döma af de yttranden, som under förmiddagens plenum afgifvits af tvenne Stats-Utskottets ledamöter, Herrar Hierta och Björck, skulle det till föga tjena att yrka återremiss af Betänkandet, då Stats-Utskottet i sin helhet kanske kommer att hålla lika strängt på sin mening, som nämnde Herrar här ifrigt kämpat för sin; men då jag hoppas, att deras åsikter icke af Kammaren delas, anser jag det vara mödan värdt att ännu en gång gendrifva deras argumentation, helst den icke synes mig särdeles hållbar inför en allvarlig kritik. Jag gratulerar mig att i afseende å hvad jag ämnat anföra emot Herr Hiertas yttrande hafva blifvit till stor del förekommen af en annan talare; dock anhaller jag att dertill få föga ännu ett par erinringar. Herr Hierta har påstått, att det inhemska obligationssystemet eger fördelen af att bereda ökad rörelsemedel; att om man utsläppte obligationer, helst å lägre värder, man derigenom icke blott skulle förskaffa Staten tillgångar, utan äfven i betydlig mån underlätta den allmänna rörelsen; om Herr Hierta vore här närvarande, skulle jag utbedja mig till honom få ställa den frågan, i hvilket land man kan påträffa obligationer, som ersätta det klingande myntet. För min del måste jag åtminstone bekänna min fullkomliga okunnighet härom. Vi hafva likväl någon erfarenhet af försök i den riktningen hos oss. Det fanns en tid, då Riksgälds-kontoret utsläppte obligationer — man kallade dem riksgäldssedlar — för att bereda Staten tillgångar och allmänheten rörelsemedel; men hvad inflytande hade detta på allmänna rörelsen? Jo, att Riksbanken måste stoppa. Men samma orsaker frambringa samma verkningar, och jag hemställer, huruvida vi med ett så varnande exempel för ögonen skulle vilja ännu en gång inlåta oss på experimentet att substituera det klingande myntet med så beskaffade kredit-sedlar.

Samma talare har sagt, att statskrediten är störd, och att upptagandet af ett utländskt lån skulle möta stora svårigheter. Jag lemnar derhän, huruvida och i hvad mån *sättet* för upplåningarne kan hafva förorsakat de drygare räntor, vi för de sednaste lånen fått vidkännas eller nedsatt vår kredit, men jag vill likväl erinra, att under samma tid äfven Europas rikaste länder fått betala högre ränta å sina statslån, utan att någon deraf vågar draga den slutsats, att dessa länders statskredit är störd. Men om vår statskredit är störd, så påstår jag, att utom nyss antydda orsak dertill måhända i främsta rummet bidragit de temporära lån eller s. k. ficklån, som vi för fyllande af tillfälliga behof upptagit i utlandet. Nu säger min aktade vän och kollega här bredvid mig, att då vi icke i längden kunna, utan skada för statskrediten, upptaga lån efter lån i utlandet på smärre belopp, vi ännu någon tid måste åtnöja oss med att göra s. k. ficklån, till dess att vi kunna sammanlägga alla dessa och låta dem gå upp i ett enda stort fonderadt. Men hafva vi icke redan gjort flera s. k. temporära lån, och när skall tiden anses vara inne att fondera dessa? Han yttrar vi-

dare: vi måste börja, och det så godt först som sist, nu genast med ett inhemskt obligationssystem. Men det är nu lätt att bevisa den ärade representanten, att vi redan för längesedan dermed börjat. Hafva icke Riksgälds-kontoret och hypoteksbanken, förutom många korporationer, anstalter och enskilde personer, utfärdat obligationer, och äro ej dessa inom landet löpande? Jag begriper icke, huru man med dessa fakta för ögonen kan oupphörligt upprepa, att vi endast gjort utländska lån, och att den enda räddningen är det inhemska obligationssystemet.

Men jag kan ej underlåta att något närmare skärskåda denna Rådman Björcs älsklingsidé, helst som jag funnit, att den icke saknar anklang på många håll. Idéen är just ej så ny; den aktade representanten har offentligen framhållit den vid mångfaldiga tillfällen, särskildt vid den riksdag — 1862 till 1863 års — derifrån vår närvarande förlägenhet daterar sig. Det var vid denna riksdag, som min aktade vän ville med all magt genomdrifva en nedsättning i det då föreslagna utländska lånet från 37,000,000 R:dr till 27,000,000 R:dr. Lyckligtvis blef det högre lånebeloppet det som segrade, ehuru man sedermera ej deraf upptog mera än 32,000,000 R:dr. Men om min aktade väns mening kommit till heders, så frågas, hvad hade deraf blifvit följden. Jo — en statsbrist af ytterligare 5,000,000 R:dr. Man tyckes emellertid föreställa sig, att ett sådant företag som det inhemska obligationssystemet, ej utan framgång hos oss redan försökt, skulle kunna åvägbringas genom ett penndrag. Man har intet annat att göra tror man än att dekretera ett inhemskt fondsystem, och det växer genast upp ur jorden, med sina frukter af arbetsamhet och sparsamhet. I sanning, ingen kunde högre än jag önska, att arbetsamhet och sparsamhet vore så lätt framkallade; men det är ej så. Arbete och sparsamhet komma först, obligationssystemet efteråt.

Den ärade representanten har i sitt tal erinrat derom, att vi allt för mycket forcerat våra jernvägsbyggnader. Jag lemnar det derhän — det torde väl böra medgifvas, att man vid 1863 års riksdag gick allt för långt. Men vi hafva icke nu att beklaga hvad som skett, utan fatta beslut för det närvarande och för framtiden. Och om det då måste medgifvas, att att vi ej kunnat anskaffa dessa mäktiga häfstänger för den industriela utvecklingen, våra jernvägar, utan anlåtande af utländska kapital, så torde det ock få medgifvas, att för deras fortsättande samma utväg måste anlitas.

Den värde talaren har gjort sig förfallen till en öfverdrift — och hvarje öfverdrift står ju på gränsen af ett fel — då han lägger i sina motståndares mun att hafva velat upptaga lån för att betala annuiteterna på de föregående lånen. Detta har aldrig varit ifrågasatt, åtminstone ej af mig. Och icke kan man rimligen säga, att vi använt de genom lån influtna medel att betala annuiteter, då det är ett faktum, att jernvägarne kostat oss betydligt mera, än vi genom lån anskaffat. Jag vill ej förneka, att den sorgliga dag *kan* inträffa, då vi få tillgripa utomordentliga medel för att betala annuiteterna; men jag hoppas motsatsen, icke blott derföre att den ständigt växande inkomsten af dessa kommunikationsanstalter löfresrikt hänvisar derpå, att de inom en ej för aflägsen framtid sjelfva kunna bära sin anläggningskostnad, utan framför allt af det skäl, att, om jernvägarne än icke direkte producera något, så utgöra de ett så mycket krafti-

gare medel för produktionens och rikedomens tillväxt samt fruktbargörandet af vårt lands omätliga, men föga tillgodogjorda naturliga hjälpkällor. Jag ber att få med ett exempel närmare belysa detta förhållande. Förliedet är lemnade, såsom bekant, en ganska betydlig skörd. Redan samma höst forslades med tillhjälp af jernvägar betydliga massor spannmål till hamnarne, som oaktadt den tidiga vintern ännu voro öppna, och utfördes. Spannmålsprisen voro då höga. Hade vi nu varit i saknad af jernvägarne, så skulle utförseln blifvit fördröjd en eller annan månad, och prisen måhända sjunkit. Förlusten hade möjligen och sannolikt kunnat räknas i hundratusentals riksdaler. Det är sålunda jernvägarne i viss mening kunna sägas vara producerande.

Jag har kanske alltför länge tröttat, men jag kan likväl ej med tystnad förbigå ett inkast, som blifvit framställt af Grefve Posse och upprepadt af en annan talare. Man har hänvisat på Riksgälds-kontorets behof under den närmaste tiden af 1,500,000 R:dr för nödvändiga utgifters bestridande. Det är mycket riktigt, men Riksgälds-kontoret är ej heller i saknad af utvägar att verkställa denna liquid. Ty antaget, att Riksgälds-kontorets disponibla tillgångar för tillfället voro uttömda, så vill jag påminna derom, att Riksgälds-kontorets reglemente redan nu berättigar Fullmäktige att, derest behof deraf göres, upptaga ett tillfälligt lån. Men lyckligtvis behöfver Riksgälds-kontoret ej använda ett sådant medel, ty det eger ett kreditiv i Riksbanken å 1,500,000 R:dr eller just det erforderliga beloppet.

Det har ej varit mig en ringa möda att söka utforska hvad Stats-Utskottet med sitt förevarande Betänkande egentligen åsyftat, och jag erkänner att mina begrepp härom ej vunnit i klarhet genom afhörande af de begge förstnämnde Stats-Utskotts-medlemmarnes anföranden, emedan begge förklarar sig hålla på Utskottets Utlåtande, derå likväl endast den ene yrkat bifall, under det den andre talat för återremiss. Jag är öfvertygad, att, när Kammaren får uttala sin mening, den skall utgöra en anvisning åt dessa Herrar och åt Utskottet att omarbete Betänkandet i den riktning, i det föregående blifvit antydd.

Herr Svensén: Den allmänna meningen inom landet börjar allt mer och mer motsätta sig de utländska länen, hufvudsakligen derföre att allmänheten kommit underfund med, att räntorna och annuiteterna gå ut ur landet. Derföre har ock under sednare riksdagen mer än en röst höjt sig för åvägbringande af ett inhemskt fondsystem, hvilket äfven hade till följd, att vid riksdagen år 1863 man beslöt att för anskaffande af medel till jernvägsbyggnaderna inom landet upptaga ett lån af 5,000,000 R:dr uti inhemska obligationer. Härmed var afsedt att göra en början med ett inhemskt fondsystem, men vi hafva i dag hört, att detta lån misslyckades och att ett sådant fondsystem icke ville taga någon fart. Hvad kan väl hafva varit orsaken dertill? Man erinrar sig, att, då detta lån beslöts, lägsta valören på obligationerna bestämdes till 100 R:dr, och Riksgäldsfullmäktige utsläppte äfven några tusen dylika obligationer, men man sökte aldrig bereda dem någon afsättning i den allmänna rörelsen, utan alla dessa obligationer öfvertogs af en enskild bankir, som behöll dem några månader

månader och sedermera återsålde dem till Riksgälds-kontoret. De voro således aldrig tillgängliga för allmänheten. Men då meningen var att söka åvägabringa ett inhemskt fondsystem, hade man väl icke bort förtära på sådant sätt, utan i stället sökt använda alla lämpliga medel för att få obligationerna ut i det allmänna lifvet, på det allmänheten kunde komma underfund med detta sätt att placera sina penningar.

En talare har sagt, att det skulle vara lämpligare, om Stats-Utskottet nu föreslagit, att dessa obligationer skulle löpa med 6 procent ränta. Derpå kan jag dock icke ingå, ty då man erinrar sig, att det sista jernvägslänets obligationer löpa med 5 procent ränta, skulle derigenom en högst betänkelig konkurrens mellan dessa obligationer uppstå, och de sednare i väsendtlig mån fördyras. Den af Utskottet föreslagna räntan synes mig derföre lämpligare, och obligationer, som löpa med 5 procent ränta, böra lika lätt kunna afsättas, ty kapitalrabatten kan ställas i förhållande dertill större.

Om en återremiss af Betänkandet kommer att beviljas, skulle jag önska, att ett bestämdt uttalande af Kammarens åsichter i frågan föreginge. För egen del är jag fullkomligt öfvertygad, att på det af Stats-Utskottet föreslagna sätt vi kunna komma till rätta med vår sväfvande skuld och en gång få göra något uppehåll i de utländska länen. Men för att det af mig åsyftade mål måtte vinnas, är det nödigt, att Riksgäldskontoret gör allt hvad möjligt är för att i orterna sprida obligationerna. Och de skola säkerligen, i samma mån allmänheten lär känna deras värde, blifva ganska begärliga, ty de äro icke något dödt kapital, utan tvärtom ett ganska lämpligt rörelsemedel.

På dessa skäl yrkar jag bifall till hvad Stats-Utskottet i sitt nu föredragna Memorial hemställt.

Herr Per Nilsson från Malmöhus län: Äfven jag är af den åsigt, att vi för framtiden böra akta oss för utländska lån och vid riksdagens början tyckte man, att en sådan åsigt hade allt skäl för sig. Derföre vill jag dock icke klandra de förut upptagna utländska länen, då de användts till jernvägsbyggnader och dessa böra blifva räntebärande. Men det är med Staten såsom med den enskilde, man måste tänka sig för huru långt man bör låna. Detta tycka vi emellertid icke hafva gjort, vi synas nemligen icke hafva något begrepp om hvad ränta och amortering på de utländska länen årligen kosta. Väl hafva vi hört glänsande kalkyler från Jernvägsstyrelsen, men icke hafva dock jernvägarne inbringat så mycket penningar, att de betäcka amorteringen. Man vill dock fortsätta med de utländska länen, churu man finner, att de år för år blifva dyrare. Till en början var räntan skälig och amorteringstiden 40 år, sedermera blef denna tid utsträckt till 54 år och är nu 65 år. Vi böra derföre se till, att vi icke kasta en alltför stor börda på våra barn, så att det blir för svårt att honorera de åtagna förbindelserna. Vid början af Riksdagen var man åfven öfverens derom, att man skulle sluta med den utländska skuldsättningen och i stället spara på utgifterna, så att inkomsterna i allt fall räckte till. Nu har visserligen sparsamheten kommit någorlunda i gång, men en sväfvande skuld finnes för handen och den måste på ett

eller annat sätt honoreras. Man önskade derföre inom Representationen, att Stats-Utskottet skulle inkomma med ett förslag i ämnet och visa Riksgäldskontorets ställning. Detta har nu Utskottet gjort genom detta Betänkande, som utvisar, att bristen belöper sig till 12,000,000 R:dr, och tillstyrker, att denna brist må betäckas genom en inhemsk upplåning i mån af behof.

Emot detta förslag har man nu bland annat anmärkt, att obligationerna, i stället för att, såsom Utskottet föreslagit, vara betalbara å vissa utsatta tider, skulle ställas på uppsägning. Men då här är fråga om ett temporärt lån på kort tid, synes en bestämd förfallotid ega företräde, ty om alla dessa millioner skulle ställas på uppsägning, kunde det falla obligationsinnehafvarne in att ej säga upp hela summan förr än i sista stunden, och då kunde det blifva svårare för Riksgäldskontoret att inlösa obligationerna på en gång, än om Kontoret på förhand visste, när betalningen skulle erläggas och således egde tid att bereda sig derpå.

En annan talare har sagt, att räntan å obligationerna borde bestämmas till den allmänna räntefoten eller 6 procent, men jag tror ej, att det kan vara någon verklig mening med ett sådant förslag, ty om Riksgäldskontoret utfärdade obligationer, löpande med 6 procent, vore detta att uppdrifva räntan till denna procent och sedermera göra den än mera fast, och dessutom skulle det icke vara tänkbart, att, då 6-procents-obligationerna likväl aldrig torde komma att stiga öfver al pari, de förut af Riksgäldskontoret utfärdade 5- och 4½-procents-obligationerna kunde vidare uthärda konkurrensen. Dessa sednare obligationer skulle nemligen nedsjunka till en mycket låg kurs, hvilket man icke behöfver frukta, om de nya obligationerna blott ställas på 5 procent.

Det har äfven blifvit taladt om den stora fara, som skulle hota den allmänna rörelsen inom landet, om Riksgäldskontoret för närvarande skulle inom landet upplåna dessa millioner. Men jag finner ingen fara dervid. Tvärtom böra vi väl en gång söka få ett inhemskt fondsystem i gång, sedan man under de föregående riksdagarne omsorgsfullt stängt hvarje tillfälle att förskaffa oss ett sådant. Det var visst meningen att vid 1854 års riksdag åvägabringa ett inhemskt lånesystem, och då funnos verkligen kapital inom landet, men hvart togo de väl vägen? Jo, 1857 års kris kom, och ehuru egentligen en handelskris, inverkade den dock förlamande på den allmänna rörelsen. Man fann det då vara omöjligt att anskaffa penningar åt Riksgäldskontoret på annat sätt, än genom upplåning af 12,000,000 R:dr från utlandet. Kapital funnos emellertid inom landet redan förut, och genom den ytterligare tillströmningen af de utländska kapitalen förorsakades den svindlande spekulation, som fortfor till år 1862; och ännu under åren 1860, 1861 och 1862 var kapitaltillgången inom landet god i följd af de förmånliga skördarne. Men under hela denna tid fortgick Staten på den banan att i utlandet upplåna penningar. Hafva vi sålunda icke fått något inhemskt fondsystem i gång under den goda tiden, måste vi väl försöka att erhålla det under den onda, ty under de sednare tiderna har krisens verkningar mera sträckt sig till den stora allmänheten. Detta kan dock vara en lycka, ty derigenom har man kommit till insigt om nödvändigheten af större sparsamhet; och hoppas jag, att en sådan åsigt må fortfara att göra sig gällande. En talare har sagt,

att man först bör spara och sedan förskaffa sig ett inhemskt fondsystem, men det kunde, enligt min åsigt, icke skada, om båda dessa saker ginge hand i hand med hvarandra. Största faran kunde vara, om alla dessa kapital, som nu vandra till enskilda bankerna, lockade af den höga ränta, hvilken der bjödes, i stället skulle användas till inköp af statsobligationer, men ej innebär detta någon fara för den *allmänna* rörelsen. För att få dessa obligationer verkligt cirkulerande inom landet, är det dock nödigt, att de ställas i en inhemsk mynnsort och ej, såsom hittills, i utländskt mynt. De små kapitalisterna kunna eljest icke rätt förstå sig på dem, och om icke de små kapitalisterna lägga ned sina penningar i obligationer, få vi aldrig ett fördelaktigt inhemskt fondsystem i gång.

Man har yttrat, att vi böra tillgodogöra oss utlandets kapital och därför upptaga utländska lån. Ja, detta är numera en stående term, och man hör äfven det påstås, att ju mera man lånar, desto rikare blir man. Men lånen skola återbetalas och amorteringen är i sanning en surbeta, den kännes nog efter. Nej, jag har ett annat begrepp om sättet att tillägna oss utlandets kapital, och det är sparsamhet, så att vi icke importera så mycket utländskt kram, utan i stället uppdrifva vår egen produktion, så att vi genom export kunna draga in i landet utländska penningar. Detta blir ett verkligt kapital för landet, men ej kan man så betrakta de utländska lånen, för hvilka ränta och amortering skall betalas.

Helst hade jag önskat att bifalla detta Stats-Utskottets Betänkande sådant det är, men jag har hört, att en återremiss yrkas, och man vill väl dermed icke någonting annat än ånyo försöka den utländska penningemarknaden med upptagande af nya lån. Men om så är, skall jag åtminstone med min röst inom Utskottet söka motarbeta ett förslag i den syftningen och i stället tillstyrka, att vi uppsamla kapital inom landet. Såsom jag nyss nämnde, hade jag dock helst önskat bifall till detta Betänkande sådant det nu föreligger.

Herr von Troil: Jag anhåller att få uttala min tacksamhet till Stats-Utskottet, ej blott derföre att Stats-Utskottet aflåtit ett Memorial sådant som det ifrågavarande, hvilket sätter Kammarerna i tillfälle att få kasta en blick öfver Riksgälds-kontorets nuvarande ställning, utan ock derföre att Utskottet, enligt hvad dess här närvarande ledamöter förklarar, haft för afsigt att inhemta Kammarernas omdöme angående det medel, som lämpligast bör vidtagas, för att fylla den brist, som i Riksgälds-kontorets tillgångar för närvarande förefinnes. Jag tror ock, att den diskussion, som med anledning af detta Memorial nu förekommit, bör blifva ganska nyttig och upplysande, likasom jag finner den i flera fall nog betecknande.

Då jag gör en sammanställning emellan de yttranden, som af åtskillige talare i dag afgifvits, och dem, som samma talare hade, då Tullbetänkandet här förevar till behandling, så tror jag mig nästan kunna klart skönja den innersta tanken hos dessa Herrar. Konsequent bestridde man då hvarje skatteförhöjning, vare sig att den skulle utgå i tullförhöjning på kaffe, socker och tobak, oansedt denna förhöjning icke komme att belöpa sig till mera än 29½ öre på hvarje individ, likasom man motsatte sig hvarje förhöjning i bränvinsskatten eller den allmänna bevillningen,

men nu står man färdig att utan betänkande kasta sig in på den utländska lånemarknaden, för att genom ytterligare anlitage af krediten förskaffa medel till fortsättande af våra jernvägsbyggnader och betäcka Riksgälds-kontorets brist. Det är den åsigt, som sålunda proklamerats, jag anser vådlig för fäderneslandet, och det är för att bekämpa den, jag vågat höja min svaga stämma, äfven med risk att den icke skulle vinna något gehör.

Den värde talare, som började diskussionen i ämnet, visade med mycken klarhet och sakkänedom nödvändigheten af att upptaga lån för att fullborda våra påbörjade jernvägsarbeten, och jag instämmer fullkomligt i den åsigt han uttalat, öfvertygad som jag är om jernvägarnes stora nytta ej blott såsom bättre kommunikationsmedel, utan ock såsom medel att höja produktionen, och att vi icke skulle hafva kommit till det lyckliga resultat, som våra jernvägar framkallat, utan att hafva beträdd skuldsättningsbanan. Men att anlita krediten i den skala, som åtskillige här hafva föreslagit, nemligen genom att upptaga lån ej blott till fortsättande af den nordvestra stambanan, utan ock för att betäcka den brist, som i öfrigt hos Riksgälds-kontoret förefinnes, kan jag för min del icke gilla. Jag får tillika bekänna, att jag icke rätt förstår syftmålet af det medeltörslag, som i frågan blifvit framställt. Hade man i stället för att föreslå upptagande af ett utländskt lån för att fylla Riksgälds-kontorets brist, projekterat, att så mycket penningar skulle upplånas, som erfordras för att fullborda alla de jernvägsarbeten, som enligt den uppgjorda hufvudplanen skola af Staten verkställas, då hade resultatet, hvartill man syftat, varit klart och förslaget värdt all uppmärksamhet. Ty man må icke förbise, att i denna plan ingår, förutom fullbordandet af nordvestra stambanan, såväl den ifrågasatta jernvägssträckningen emellan Norrköping och Nässjö som ock fortsättningen af jernvägen norr om Upsala till någon lämplig anknytningspunkt på Gefle-Dala-banan. Nödvändigheten att fullborda dessa jernvägsarbeten lärer väl ej kunna bestridas; och Representationen kan således icke undgå att nödgas anskaffa medel dertill, på hvad sätt det än må ske. Hade man derföre föreslagit att nu på en gång kontrahera om ett lån, tillräckligt stort för att fullborda dessa arbeten, så hade förslaget varit fullt konsekvent och riktigt; men att nu uppnegotiera 20,000,000 R:dr, under utsigt att efter några få år få upptaga ett nytt lån utan tvivel på sämre vilkor, synes mig föga lämpligt.

Hvad som egentligen förstört vår kredit på den utländska marknaden är utan tvivel den omständigheten, att man ej begagnat tillfället att, då konjunkturerna varit gynnsamma, upplåna tillräckligt stora summor, utan nödgats efter hvarje riksdag göra nya lån, till följd hvaraf långifvarne uppdrifvit sina pretentioner, och vi fått åtnöja oss med allt sämre vilkor. Huru den Svenska krediten på detta sätt år från år försämrats, lärer ej vara obekant för någon, likasom hvar man vet, med hvilka svårigheter Riksgälds-kontorets Fullmäktige haft att kämpa för att tillvägbringa dessa sednare länetransaktioner, som dock för landet varit så missgynnande. Jag tror derföre, att intet kan vara förderligare för Sveriges kredit än att fortfarande kasta sig in på den utländska lånemarknaden, och afstyrker för min del alla förslag i detta syfte. Riksgälds-kontorets uppträdande såsom lånesökande i utlandet skulle utan gensägelse verka menligt ej blott

för Staten utan äfven för hypothecksbanken, från hvilken sistnämnda under nuvarande förhållanden den säkraste hjälpen för jordbruket dock är att vänta. Om, såsom flere talare här antydtt, konjunkturerna nu något förbättrats och räntan börjat falla på den utländska marknaden, så är just rätta tidpunkten inne för hypothecksbanken att börja operera för att upplåna sina erforderliga kapital. Erhåller den dervid en medkonkurrent i Riksgälds-kontoret, så blir följden kanske den, att ingendera lyckas, eller åtminstone att lånevilkoren blifva för begge vida drygare. Det lärer väl ej heller vara så behöfligt, att Staten indrager några större lån för att, såsom några talare här anfört, lätta jordbrukarnes betryckta ställning, ty enligt den erfarenhet jag vunnit, har denna ställning på sednare tider blifvit betydligt förbättrad. Jag tror mig temligen känna affärsställningen inom vissa delar af landet och vet, att trakter gifvas, der denna ställning är ganska god, der många mindre jordbrukare finnas, som i bankerna insatt ej obetydliga summor på deposition; och många flere hafva kanske ändå större belopp disponibla till utlåning, ehuru de afhållits derifrån, emedan de lånesökande sakna kredit och visat sig föga ordentliga i sina kapital- och räntebetalningar.

Jag tror af dessa skäl, att det ej är lämpligt att vidare så ifrigt anlita den utländska krediten, utan fast heldre försöka hvad inom landet i låneväg kan åstadkommas; och ehuru jag lika med den ärade representanten från Göteborg icke tror, att den rätta tidpunkten för att bilda ett inhemskt fondsystem nu är inne, föreställer jag mig dock, att Riksgäldskontoret bör utan svårighet kunna inom landet, på de vilkor Stats-Utskottet föreslagit, upptaga ett lån på längre betalningstid. Likaså anser jag, att det skulle vara ganska nyttigt och ingalunda verka menligt på Statens kredit, om räntan å obligationerna bestämdes till 6 procent och dessa utlemnades al pari, i hvilket fall jag föreställer mig, att så betydliga summor skulle inströmma, att det för handen varande behovet lätt blefve fylldt. Ej heller vore det att befara, att genom denna operation värdet på de äldre obligationerna skulle i någon märkbar mån sänkas, då det ifrågasvarande lånet endast är temporärt, och vi hafva exempel, att lån upptagits ända till 7 procent, utan att någon större rubbning derigenom vållats i kursen å de äldre obligationerna. I afseende på nyttan att utsläppa dessa obligationer i allmänna rörelsen, instämmer jag med den talare bland Stockholms representanter, som yttrade sig i denna syftning, under förmodan att det ej var hans mening, att obligationerna skulle komma att såsom mynt kursera. ehuru de, såsom utgörande rätt lätt realisabla papper, torde kunna komma att begagnas vid större liqvider.

Enligt mitt förmenande har Stats-Utskottet inslagit på den rätta vägen, då det afsett att Utlåtandet borde återremitteras, och för min del har jag ej något deremot, men jag anholder dock, att Stats-Utskottet i det nya Betänkande, hvarmed det ämnar inkomma, icke må framlägga något förslag att för närvarande begagna den utländska skuldsättningen. Det belopp, som af en föregående Riksdag blifvit anvisadt för fortsättande af den nordvestra stambanan, må man då söka anskaffa genom upplåning, men för hvad i öfrigt erfordras torde lämpligare utvägar böra utfinnas. Jag är också öfvertygad om, att vid den slutliga votering, som angående tullsatserna och den allmänna beivllingen kommer att försiggå, flere af Kam-

marens ledamöter, som nu äro emot all skatteförhöjning, skola hafva kommit till insigt derom, att det är bättre att något höja skatterna än att ytterligare skuldsätta oss hos utländingen. Dessa utländska lån komma ock att kännas dryga under en längre framtid, ty man bör besinna, att å ett lån af 20,000,000 R:dr räntan och amortissemnet årligen uppgå till omkring 1,200,000 R:dr, som under loppet af 40 till 70 år måste tagas ur Svenska folkets fickor, för att lemnas i händerna på utländingen. Ehuru jag ifrigt önskar, att våra jernvägsarbeten måtte väl och snabbt fullhordas, drager jag dock i betänkande att under närvarande förhållanden bifalla förslaget om medels anskaffande dertill genom upptagande af utländska lån. Jag instämmer emellertid i yrkandet om återremiss.

Herr Indebetou: Jag hade föreställt mig, att den rätta ordningen för förhandlingarne inom Riksdagen skulle vara den, att de särskilda Utskotten inkomma med sina förslag i dit remitterade frågor, hvilka förslag Kamrarne sedan efter pröfning antingen godkänna eller förkasta, men att det icke skulle tillkomma Kamrarne att sjelfva framställa några nya förslag. Då jag emellertid nu hört, att Stats-Utskottets egna ledamöter önska, det Kammarens ledamöter måtte tillkännagiva sina åsigtter, så må det äfven tillåtas mig att yttra min auspräklösa mening.

Då man behandlar frågan, huru Statens behof skola fyllas, så visar sig, att detta kan ske på tre olika sätt. Det första och närmaste sättet är naturligtvis genom beviljande af skatter. Jag betviflar ej heller, att Riksdagen, genom användande af denna utväg, skall anslå hvad som erfordras till näst instundande års statsreglering, då det väl icke kan vara någons mening att genom lån betäcka de löpande utgifterna. Men i vidsträcktare mån tror jag ej heller, att Kammarens ledamöter vilja anlita denna utväg. Den skuld, som Riksgälds-kontoret irakat genom sina förskott till jernvägsarbetena, måste på något annat sätt gäldas, och vi hafva då att taga i öfvervägande den andra utvägen, som är upplåning inom landet. Redan under förmiddagens diskussion tillkännagaf jag mig befara, att det icke skulle lyckas inomlands uppegotiera en så stor summa, som erfordras för att betäcka den ifrågavarande bristen. Jag önskar, att jag misstager mig, och att penningetillgången inom landet må vara större än jag förmodat. Men äfven om penningetillgången här vore så stor, så vill jag dock ifrågasätta, om det vore klokt att hänvisa Riksgälds-kontorets Fullmäktige till denna andra utväg, hvilket otvifvelaktigt skulle föranleda till ökade pretentioner hos de inhemska långifvarne, då de egde visshet om, att man nödvändigt måste taga just deras kapital i anspråk. Lemnades deremot Riksgälds-kontoret frihet att använda äfven någon annan utväg, så kunde man ega förhoppningar att inom landet erhålla lån på billigare vilkor. Kunna emellertid ej penningar till erforderligt belopp erhållas inom landet, så återstår endast den tredje utvägen, eller att vända sig till den utländska penningemarknaden. Jag medgifver visserligen, att den utländska skuldsättningen kan blifva förderlig för landet, om den drifves för långt, och skulle önska, att den kunde undvikas. Men omständigheterna kunna blifva sådana, att man måste anlita denna utväg, ehuru förhatlig den än må vara.

Jag befarar, att endast två alternativer för närvarande finnas att välja emellan, antingen att låta den sväfvande skulden fort fara, eller ock att taga sin tillflykt till den utländska penningemarknaden, och för min del föredrager jag då den sistnämnda utvägen. Emellertid är det ännu ej så långt avanceradt med statsregleringen, att det erforderliga beloppet kan definitivt uppgifvas; det tillhör Stats-Utskottet att, efter verkställd beräkning, derom framdeles lemna uppgift, hvarförinnan något beslut i ämnet icke nu kan af Kammaren fattas. Jag finner mig af denna anledning föränlåten att fortfara i yrkandet om återremiss af Utlåtandet.

Herr Key: Jag vill nu icke ingå i diskussion beträffande den tvistiga frågan om lämpligheten eller skadligheten af ett utländskt lån, utan endast nämna, att, derest det skulle finnas behöfligt att anskaffa ett sådant, detta näppeligen bör upptagas till högre belopp, än som motsvarar skilnaden emellan den anslagssumma, som beviljats för jernvägsarbetenas fortsättande och den del af summan, som redan blifvit upplånad.

Svåriligen torde någon kunna vara en varmare vän än jag af ett inhemskt fondsystem, och hvilket jag föreställt mig äfven skulle kunna genomföras, derest låneobligationerna gjordes för allmänheten begärliga genom en större rörlighet och genom att ställas på helt små belopp. Jag tror likväl icke att tillfället nu är det rätta, med hänseende till behovet att så fort som möjligt erhålla penningar till pågående arbeten och för handen varande behof. Det är dessutom en känd sak, att räntan för närvarande står högre i Sverige än utomlands. Denna omständighet måste naturligtvis tagas i betraktande, då man går att besvara frågan, om det erforderliga lånet bör upptagas på billigaste vilkor, eller om man, utan afseende på dessa, skall upptaga penningarne inom Sverige. I det förra fallet torde det icke kunna bestridas, att man måste vända sig till den utländska penningemarknaden. Exempel, bestyrkande denna åsigt, kunna anföras, ej ett utan flera, och bland annat torde man påminna sig att, då Riksgälds-kontoret år 1855 skulle upptaga ett lån å flera millioner R:dr, och försök i detta afseende gjordes inom landet, man här ej lyckades upplåna, jag vill minnas, mera än 267,000 R:dr. Skulle deremot penningarne ovilkorligen upplånas inom Sverige, så inses lätt hvad följden skall blifva af ett så stort lån som 12,000,000 R:dr. Man skulle derigenom komma ur askan och i elden. Skulle verkligen lånet effektueras inom landet och emot här gällande ränta, så vore ej att förutse annat, än att in-teckningar skulle uppsägas, depositioner uttagas, räntan drivas opp än högre och penningebristen stegras. Alltså, sättes räntan lågt för ett nytt lån i paritet med eller något högre än den utländska räntefoten, så vandra obligationerna — lånet må aldrig så mycket *kallas* inhemskt — ut ur landet. Sättes räntan högt, så högt som penningar verkligen i Sverige nu äro värda, så skall den närvarande förlägenheten i ännu betänkligare mån ökas. Enligt min tro bör dessutom rikshypotheksbanken göra början med ett inhemskt fondsystem, och illa vore om Riksgälds-kontoret i detta fall går i förväg; följden blefve endast en för Svenska jordbrukare ökad svårighet att reda sig.

Detta är hvad jag i korthet velat anföra, och för att icke vidare förlänga diskussionen, instämmer jag i yrkandet om återremiss.

Herr de Maré: Lika ifriga som denna Kammarens ledamöter äro att 1868 års budget skall kunna fyllas, utan att vidare behöfva anlita krediten, lika skiftande synas deras meningar vara om lämpligaste sättet att fylla den i Riksgälds-kontoret yppade brist, eller huru de fordna Rikets Ständers gamla synder skola kunna aflanas. Att detta ej bör ske genom beskattning utan genom lån, derom tyckes man vara temligen ense, men om detta lån skall upptagas inom landet eller om man än vidare bör fresta på den utländska krediten, derom är frågan. Innan man afgifver ett definitivt svar på denna fråga, torde det dock vara nödvändigt att ega kännedom om, huru stort behof det är som skall fyllas, och det veta vi ej ännu.

Jag är visserligen icke den, som plägar åberopa Första Kammarens beslut såsom något efterföljansvärdt vid frågornas behandling inom denna Kammare, men då det nu är känt, huru Första Kammarerna i denna fråga beslutat, så må det tillåtas mig att omnämna det, om ej för annat, åtminstone såsom en erinran om hvad man ej bör göra. Första Kammarens beslut lyder så, att under år 1867 skall utgå till Statsverket ej blott 1864 års bankovinst 1,700,000 R:dr, utan äfven 1865 års bankovinst 1,800,000 R:dr till hela deras belopp, och dessutom har Kammarerna af 1866 års bankovinst anslagit ett belopp af 1,500,000 R:dr, att under loppet af år 1868 till Statsverket utbetalas. Således skulle komma att redan under innevarande års höst från Banken utbetalas 3,500,000 R:dr och under början af nästkommande år 1,500,000 R:dr; det gör tillsammans 5,000,000 R:dr, som inom ett år skulle uttagas ur Banken och frånryckas den allmänna rörelsen. Om dessa Första Kammarens beslut skulle komma att blifva Riksdagens, och ett så genomgripande stryps-system blefve antaget, så må man väl icke tänka på, att de återstående 7 å 8,000,000 R:dr, som erfordras för att betäcka 1867 och 1868 årens utgifter, skola kunna upplånas inom landet. Om emellertid obligationerna komma att utgifvas på sådana valörer och med sådan ränta, att de blefve för allmänheten smakliga, och det erforderliga beloppet på detta sätt kunde upplånas, så vore den härigenom uppkommande svårigheten väl af ringa betydelse, i händelse beloppet uteslutande skulle utgifvas inom landet och sålunda åter komma tillbaka i rörelsen. Men kasta vi en blick på den Stats-Utskottets Utlåtande bifogade förslagsberäkning öfver Riksgälds-kontorets inkomster och utgifter från början af Mars månad 1867 till 1868 års slut, så finna vi bland dessa utgifter först och främst slutbetalning af 1865 års temporära lån 5,643,000 R:dr, derefter ränta och kapitalafbetalning å 1863 års tillfälliga lån 1,603,990 R:dr, likvid för tvenne tillfälliga lån 1,291,750 R:dr, dito för lyftade medel å den hos Nordtyska banken upptagna kredit m. m. 1,787,613 R:dr 69 öre samt räntor å 1854 års lån och det så kallade gamla 5-procents-lånet 10,852 R:dr 50 öre eller tillsammans ett belopp af omkring 10,000,000 R:dr, som före 1868 års utgång skall hafva vandrat ur landet till utlänningen. Om nu dessa medel kunna inom landet uppsamlas, så måste för likviden med utlandet Bankens silfver eller af Banken köpta vaxlar anlitas, hvarigenom allt man blir nödgad göra en sådan minskning uti den utelöpande sedelstocken, som skulle komma att alltför ofördelaktigt inverka på rörelsen inom landet.

Som det emellertid ännu är obestämdt, huru stort det behof är, som behöfver fyllas, och någon visshet derom icke kan erhållas förr, än begge Kamrarnes gemensamma voteringar rörande statsutgifterna och Bankens vinstmedel försiggått, lärer det väl vara bäst att återremittera Memorialet till Utskottet, och gör jag det för min del, under anhållan att Utskottet icke ville till Riksdagen inskicka något förslag i frågan i en eller annan riktning, förän de nämnda voteringarne försiggått, och man således har klart för sig, huru stor den befarade bristen rätteligen kommer att blifva.

Herr Dofsén: Den fråga, som nu är å bane, eller hvilketdera må anses fördelaktigast, att hylla ett inhemst kreditsystem eller att låna af utlåndingen, tyckes efter mitt förmenande vara lätt nog att afgöra. Om penningarne måste upplånas i utlandet, tillfaller vinsten derå en främmande nation, och den kapitalbildning, som Staten i annat fall kunnat befrämja inom landet, blir genom ett sådant förfarande omintetgjord. För ett lån t. ex. å 35,000,000 R:dr, som Sverige emottagit från utländska bankirhus, måste Sverige efter en ganska måttlig räntefot inom 40 år skicka 84,000,000 R:dr tillbaka, hvilka sålunda komma utlåndingen till godo, men säkerligen äro ännu mer behöfliga inom vårt eget kapitalfattiga land. Om vidare den produktion, hvars ävägbringande med sådana lån afses, icke skulle förrän efter längre tids förlopp kunna åstadkommas, så kan lånevilkorens uppfyllande blifva ganska svårt, enär den brist, som för ränte- och kapitalbetalningens fullgörande uppstår, måste fyllas af annan äldre produktion, hvilken för den sedvanliga konsumtionens betäckande är erforderlig. Genom den af utländska upplåningar betingade skyldigheten att å vissa tider till utlandet betala betydliga penningebelopp, synnerligast då dessa inbetalningar icke underlättas genom en starkt ökad, för utförelsen afsedd produktion, sättes det lånesökande landet i ett ovilkorligt beroende af det långifvande. Dessutom kan man väl befara, att en slapphet och afmattning i näringsarne och affärlifvet härigenom skall uppkomma, ty då varuutförelsen icke lemnar tillräckliga medel för de nödvändiga liqviderna till utlandet, så måste Statsbankens metalliska valuta dertill användas, och då denna, såsom i vårt land är fallet, utgör grunden för det i landet gångbara sedelmyntets värde, så måste Bankens styresmän söka skydda detsamma, genom att antingen förminska både omsättningens och förlagsrörelsens omfång, eller ock genom att fastställa en mycket hög räntefot, genom hvilka båda åtgärder näringslifvet måste lida ganska stort afbräck. Härtill kommer, att den, som söker lån utomlands, ej allenast måste underkasta sig en mer eller mindre närgången och obehaglig inquisition beträffande sina tillgångar och redbarhet, utan äfven och isynnerhet, då detta lånesökande ofta upprepas, blottställer sig för att blifva behandlad såsom lånebehöfvande i allmänhet bemötas; det vill säga med ringa grannlagenhet och såsom en efterhängsen spekulant, hvilken man kan på ett temligen obesväradt sätt afspisa, utan att behöfva frukta, att han derföre skall för beständigt aflägsna sig, hvilket man visserligen icke önskar. Man har till och med funnit, att vid politiska misshälligheter emellan nationerna verkar det finansiela beroende, hvaruti den lånegifvande, visserligen utan fog, anser sig hålla den låntagande, ett öfvermod hos den

förra, som söker sitt utbrott i bemödanden att nedsätta och förringa sin vedersakares krafter och ställning; hvilket allt en om sitt anseende och sin ära öm nation måste finna ganska sårande. För den händelse att landet skulle komma i krig, kan det äfven vara godt att icke dessförinnan hafva på andra mindre trängande lån uttömt all den kredit, hvarpå man i utlandet kunnat göra sig räkning, äfvensom att icke hafva i någon mån skadat densamma, hvilket sednare kan ske på mångahanda sätt, utan att landet likväl någonsin brustit i sina liqvider. Äfven från denna synpunkt synes således den utländska skuldsättningen böra, så vidt möjligt är, undvikas, och om detta städse ej låter sig göra, endast undantagsvis och i så inskränkt skala som möjligt begagnas. Vi hafva redan gått för långt, och det är på tiden att vända åter. För min del yrkar jag återremiss, på det Utskottet, sedan afgjort blifvit huru stort belopp behöfver upplånas, må komma i tillfälle att afgifva förslag om lämpligaste sättet att upptaga lånet inom landet.

Herr Talmannen hade härunder inkommit och intagit talmansstolen.

Herr Otterström: Jag tror att för hvar och en af Kammarrens ledamöter, hvad åsigt han för öfrigt må hysa i frågan, Sveriges växande statsskuld utgör ett allvarsamt ämne till bekymmer. Af förhandlingarne vid Riksdagens början trodde man sig befogad att hysa den förhoppningen, att någon paus skulle uppstå i den utländska skuldsättningen. Denna förhoppning har icke blifvit jäfvad genom Utskottets ifrågavarande förslag, och man bör derföre också hålla Utskottet räkning. Jag fann ej heller vid frågans behandling i Utskottet anledning att motsätta mig förslaget, som tillkom utan votering, emedan det uti sig innebär möjligheten att anskaffa medel till fyllande af Statsverkets behof, utan att derföre behöfva gå till utlandet. Men ett är att bereda möjlighet att undvika den utländska skuldsättningens fortgång och derom uttala sin fromma önskan, ett annat åter är att utfinna ett sätt, hvarpå man bör gå till väga för att utan utländsk hjälp fylla statsbristen.

De teorier, som här blifvit framkastade rörande ett inhemskt fondsystem, synas mig fullt rigtiga. Enligt mitt förnenande hafva vi dock förutit tiden att med någon utsigt om framgång forcera införandet af ett sådant system. En derför gynnande tidpunkt fanns år 1856. Rikets Ständer hade då bestämt, att byggandet af stambanan skulle påbörjas, och Riksgälds-kontoret fick sig uppdraget att genom inhemskt lån söka anskaffa de erforderliga medlen. Penningar erbjödos tillräckligt inom landet emot $4\frac{1}{2}$ procent, men Riksgäldstullmäktige ville hafva lånet till 4 procent. Efter en tid försämrades konjunkturerna och lånegifvarne höjde sina prentioner till 5 procent, men Herrar Fullmäktige ville då ej gifva mera än $4\frac{1}{2}$ procent. Till följd häraf kunde Fullmäktige berätta för näst sammanträdande Ständer, att de icke hade kunnat upplåna mer än 300,000 R:dr mot $4\frac{1}{2}$ procent, och detta är anledningen hvarföre ifrån början ett inhemskt fondsystem icke kunde åstadkommas. Emellertid måste jernvägsfebern svalkas, och för att anskaffa erforderliga medel kastade man sig hufvudstupa i utländingens händer. Vi få väl säkerligen göra det äfven denna gång, ty nu är ej rätta tidpunkten att forcera införandet af ett inhemskt fondsystem, då med den tryckta penningställning, som för

närvarande i landet finnes, det ej är tänkbart, att Riksgäldsfullmäktige skulle kunna på rimliga vilkor upptaga något betydande lån inom landet.

Då de fleste talare yrkat återremiss af Memorialet, så läser man väl kunna taga för gifvet, att ärendet kommer att till Utskottet återförvisas; och Utskottet blir då i tillfälle att, med ledning af de yttranden, som under diskussionen förekommit, afgifva ett bestämdt förslag, huru det lån bör upptagas, som erfordras för att fylla den brist, hvilken först efter det Kamrarnes gemensamma voteringar försiggått, kan blifva med säkerhet uttrönt.

Herr Ribbing: Äfven jag önskar återremiss af Stats-Utskottets förevarande Memorial, men då jag gör detta, vill jag dermed jemväl hafva uttalat den åsigt, att syftemålet med återremissen från denna Kammare äfven bör vara det yrkande, att Utskottet må uti sin, med anledning af återremissen, framdeles afgifvande framställning och sina kalkyler i frågan specielt skilja emellan våra jernbanors affärsförhållanden och Statens öfriga finansiella förhållanden, hvilket särskiljande egt rum ända intill nästlidna riksdag, då sammanblandning skedde. Grunden, hvarför jag gör detta yrkande, är den, att lån väl må anses böra upptagas för jernbanornas fortsatta byggande, men icke för Statens öfriga behof. Just i följd af denna åsigt och för att undvika hvarje frestelse till lån för betäckande af möjlig brist i andra hänseenden anser jag nyttigt och nödigt, att man till och med för ögonen åskådligt eger denna skilnad och kan se huru det förhåller sig med jernvägsbyggnaderna i ekonomiskt hänseende och huru med Statens öfriga behof, hvilka icke böra medelst lån fyllas. — Men med denna åsigt uppstår naturligen den frågan, *hvilka* äro för det närvarande behofven för våra jernvägar; huru stort belopp äro vi sålunda berättigade att medelst lån fylla? Såsom sådana vill jag endast erkänna dels hvad som redan af det föreliggande Betänkandet visar sig vara utgifvet för jernvägar utöfver det som för dem af tillgängliga medel skulle bekostas och genom redan upptagna lån erhållits, dels hvad vi skola för samma ändamål utgifva, men som ännu icke är beslutadt. I förra fallet har jag något olika åsigt med den Göteborgs-representant, som förut yttrat sig i saken. Vid 1863 års riksdag beslöts ett anslagsbelopp af nära 38,000,000 för jernvägarne. Af detta belopp bestämdes endast 35,000,000 att upptagas såsom lån. Skilnaden skulle utgå af befintliga tillgångar. Af den beslutade lånesumman återstår, icke upptaget, 2,468,000 R:dr, eller omkring 2,500,000 R:dr. Detta belopp, sammanlagdt med de 6,000,000 R:dr, som under sistlidne riksdag anslogos för jernvägarne, eller tillhoppa 8,500,000 R:dr, bör upplånas, icke mer. Ty skulle man anse sig genom lån nu äfven böra anskaffa de nära 3,000,000 R:dr, hvarmed de vid 1862—1863 årens riksdag beslutade jernvägsanslagen öfverstiga beloppet af det då beslutade lånet; hvad vore detta annat, än ett upphäfvande af det fattade beslutet om att nämnda 3,000,000 R:dr skulle tagas af befintliga tillgångar, och hvarföre kunde man då ej upprifva alla likartade beslut vid föregående riksdagar? En jemförelse mellan tabellerna D och G af Betänkandet visar, att vi byggt jernvägar för 20,000,000 R:dr mer än vi lånat. Till dessa 8,500,000 R:dr, som alltså är det värde, vi förutom hafda jernvägskostnader ega upplåna, kommer nu hvad som skall

anslås för nordvestra banan, om beslut fattas, att dess fulländande skall påskyndas utöfver hvad egna tillgångar medgifva. Vill man pådrifva nordvestra stambanans fullbordande fortare, än som kan ske med besparingarne, så erkänner jag, att det synes mig bättre, att upplåna större belopp på en gång, än att i smärre summor upptaga lån, såvidt, enligt sakkunniges här hafda yttranden, man i förra fallet kan betinga sig bättre vilkor. Hela det belopp, som för nordvestra banans fullbordande behöfves, uppgår, tror jag, till 10,000,000 R:dr. Må man då, såsom sagdt är, upplåna 8,500,000 R:dr för redan hafda utgifter och tillika besluta att upptaga det nya lån, som behöfves för fullbordande af nordvestra banan, men ock samtidigt dermed besluta att *endast* för sistnämnda ändamål använda de 10 millionerna. De nu nämnda millionerna äro allt hvad jag för min del kan medgifva i låneväg, och jag håller före, att vi måste pausera något både med utgifter för jernvägar och andra behof, som ej af egna tillgångar kunna fyllas, sedan vi en gång hunnit få den meranämnda banan färdig, för att se till, huru vi må kunna betala annuiteterna på hvad vi redan äro skyldige och tillika ordna så, att förhållandet emellan penningetillgången och varuvärdena, som hittills, i anseende till den stora penningetillgången utöfver hvad vi sjelfve förtjent, stått i ett ojemnt förhållande till hvarandra, åter må blifva jemnadt. Här klagas öfver ojemmet i prisen och arbetskostnaderna. Grunden till denna klagan ligger i icke ringa grad deri, att vi under en lång tid fått in mera penningar, än vi förtjenat. Att jernvägarne äro bra att hafva, hvem vill neka det? Men att för dem, såsom en talare sagt, nu ytterligare upptaga ett lån å 40,000,000 R:dr, det är, efter det sagda, långt öfver hvad den kan komma till, som ej kan gå öfver 8½ å 9 millioner, samt hvad för den nordvestra banans fullbordande kan anses behöfligt.

Hvad åter beträffar frågan om låns upptagande inom riket, så tror jag, lika med Herr Key, att det icke finnes skäl att för närvarande binda oss vid sådana lån. Dessa suga upp våra kapitaltillgångar och orsaka alltså brist på rörelsekapital för andra näringar; dervid böra alltså fria händer lemnas vederbörande.

Herr Hierta: Ehuru utförlig denna öfverläggning redan varit och ehuru Kammararens tålmod under fortgången af densamma blifvit satt på ett hårdt prof, anser jag den likväl icke hafva i något fall varit öfverflödig eller den tid, som derpå blifvit använd, förspilld, ty den har angått en verklig litsfråga. Atskillige talare hafva under öfverläggningen påpekat det inom landet allmänt rådande tänkesättet, att man bör undvika all utländsk skuldsättning. Hvad som varit mest glädjande att höra, har varit den omständigheten, att våra mest sangviniska talare vid denna riksdags början hördes förklara sig icke nu vilja låna mera, än hvad som oundgängligen erfordras för nordvestra stambanans fullbordande. Om jag nu får antaga, att denna mening kommer att fortfarande göra sig gällande, så synes mig frågan här nu endast vara om sätet att skaffa medel för behofvens fyllande. Jag ber att härvid få åberopa Herr von Troils under förmiddagens sammanträde hafda sakrika och klara anförande. Han har lemnat tillräckliga grunder och skäl för den åsigt, han höres hysa om de skadliga följderna af ett stort utländskt låns upptagande för närvarande. Några

omständigheter, hvilka ej blifvit vidrörda af dem, som velat vederlägga de talare, hvilka förfäktat inländska låns upptagande och icke heller af Herr von Troil, vill jag dock jemväl vidröra. På pag. 8 af Utskottets Memorial upptages vårt behof till 4,586,000 R:dr intill den 1 December innevarande år. Således behöfva ungefär 4,500,000 R:dr i år upplånas. För den återstående delen af året och tills nästa riksdag börjar, d. v. s. för December månad och hälften af Januari, kan man anlita Riksgälds-kontorets kreditiv i Riksbanken, och derefter kan den kommande Riksdagen besluta om sättet att betäcka återstoden. Jag frågar nu, kan det för i år inverka på den allmänna rörelsen eller medföra någon svårighet att inom landet upptaga ett lån af 4,500,000 R:dr? Jag tror det ej. Riksbankens valuta, som för ett halft år sedan uppgick till 10,000,000 R:dr, utgör för närvarande 17,000,000; således en skilnad af 7,000,000 R:dr, och efter hvad jag hört, ligger för närvarande mycken spanmål hopad i Skåne och väntar på utskjepning och der läser icke heller vara brist på penningar. Måne det icke nu vore skäl att begagna detta tillfälle för att börja med att upptaga ett inhemskt lån, till betäckande af det lån som är behöfligt? En representant från Calmar län här bakom mig har sagt, att penningarne skulle på sådant sätt dragas från den allmänna rörelsen, men Herr von Troil har påpekat, att sådant icke lagt hinder i vägen för hypothecksbanken att upptaga inhemska lån. Om hypothecksbanken upptagit sådana lån, så vet jag icke något hinder för Riksgälds-kontoret att göra sammaledes. Hypothecksbanken läser i alla fall finna sig föranledd att upptaga utländska lån. Det viktigaste härvid är, att dessa begge penningeanstalter icke konkurrera med hvarandra på samma marknad.

I afscende på kapitalbildningen vill jag äfven säga några ord. Den synes mig tillgå så, att, då obligationer utgifvas på små belopp, mängden gerna utbyter insamlade smärre besparingar mot sådana obligationer, hvilka äro långt vigare än en sparbanksbok. De personer, som sålunda insätta penningar, konsumera mindre än eljest, just med afscende på den lätta insättningsförmåga dylika obligationer lemna dem. Dessa obligationer kunna väl icke användas till liqvud i torghandeln, men väl vid en stor mängd andra inköp. Att nu låta Riksgälds-kontoret försöka att anskaffa 4½-millionerslånet emot obligationer på smärre belopp, vore ej farligare nu än förr, då Kontoret ända till 1858 haft ett sådant uppdrag och skött det samma med framgång. Jag anser någon återremiss af Memorialet så mycket mindre behöfligt, som Utskottet skulle få svårt att yttra sig öfver de olika framställningar, som under öfverläggningen blifvit gjorda, särdeles af de Herrar, hvilka förfäktat den satsen, att Riksgälds-kontoret skall upptaga, i stället för inländska, endast utländska lån. Förfäktarne häraf hafva hufvudsakligast utgjorts af en representant från Göteborg och en representant från Gefle. Denne seduare har till sitt förfogande haft ett par promemorier af de båda cheferne för Jernvägsstyrelsen. Han har väl ansett denna öfverläggning endast såsom en förpost-affär; den egentliga bataljen blir, då Jernvägsbetänkandet förekommer till afgörande. Hvad dessa promemorier beträffar och den syftning man dermed vill uppnå, så synes det lika naturligt att jernvägsingenjörer vilja bygga jernvägar, och det så mycket som möjligt, som att fortifikationsofficerare vilja bygga fästningar, eller att landtmätare tycka om nya skiftesförfattningar; allt detta

påminner om det gamla ordspråket: tre ting förlikas väl, boktryckare, bokbindare och bokhandlare. Jag vet dock icke, om man ej här äfven skulle kunna tillämpa den gamla satsen: "ändamålet helgar medlen".

De grunder, hvarpå begge cheferne för Jernvägsstyrelsen byggt sitt resounement i afseende på de fortsatta jernvägsbyggnaderna, hvilat nemligen på en förutsättning, som man kan betvifla skall slå in. De förutsätta 1:o) att den behållna afkastningen skall i förstone blifva 2,000,000 R:dr om året; och 2:o) att denna afkastning skall årligen tillväxa med 3 procent. Men dessa Herrar hafva glömt, att Svenska Statsverket ännu icke fått en enda skilling i behållning af jernvägarnes afkastning, ty hvad de levererat hafva de åter uttagit. Jernvägsstyrelsen har visserligen sagt skälet härtill vara, att den misräknat sig på behofvet af rörelsemateriel, emedan trafikken tillväxt långt utöfver hvad man kunnat hoppas, men om meningens verkligen varit, hvad vederbörande äfven förespeglat, att jernvägarne skulle småningom återbetala räntan på den i och för deras byggande nedlagda kostnaden, så hade man väl äfven från början bort beräkna, att dertill fordrades en trafik, som måste blifva mycket större, än den hittills varit och för närvarande är. Att för en sålunda ökad trafik äfven fordras en ökad rörelsemateriel, tyckas ock vara en gifven följd. Vid alla utländska jernbanorna plägar man beräkna, att den i mån af trafikens tilltagande erforderliga tillökningen i rörelsemateriel skall kunna anskaffas genom en del af den inkomst, som jernvägarne lemna. Om man här i landet går till väga på samma sätt, lär emellertid Staten säkerligen icke ännu på många år få någon verklig behållning af jernvägarne. Skall åter Staten på ett eller annat sätt ständigt betala en sådan tillökning särskildt, så blifver ju den nettobehållning som inlemnas till Statsverket endast skenbar. Under nuvarande förhållanden måste i allt fall hela räntan å de lån, med hvilka man bygger jernvägarne här i landet, falla på de skattskyldige, och det är af sådan anledning, som jag önskar, att man måtte fortfarande hålla sig vid den åsigt, som vid riksdagens början uttalades, att man nemligen bör något hejda sig i farten utför det lutande plan, hvarpå man kommit i afseende på den utländska skuld sättningen.

Om man nu upplånar 20,000,000 R:dr, skall man genast få en ökad beskattning af 1,200,000 R:dr, enär räntan och amorteringen säkerligen uppgå till 6 procent; och vill man, såsom Herr Murén föreslagit, upptaga ett lån af ända till 40,000,000, så kommer skatteförhöjningen att ökas med dubbla beloppet, eller 2,400,000 R:dr.

Jag anhåller, att Kammarens ledamöter måtte närmare begrunda saken, och jag yrkar bifall till Utskottets förslag, ehuru jag icke har stor förhoppning, att detta mitt yrkande är öfverensstämmande med pluralitetens åsigter.

Herr Murén: Med anledning af Herrarnes rop på proposition, hoppas jag, att sådan i sinom tid nog varder framställd, om ock diskussionen upptagit något längre tid. För min del skulle jag icke besvärat Kammaren med att vidare uppträda i denna fråga, om jag ej på banan mött en gengångare från det gamla Borgare-ståndet. Jag vill hålla det löfte, jag i nämnda Stånd gaf, att ej lemna denna person, hvars taktik jag benämmt

“gång“, sista ordet. Äfven här vill jag hålla det i Borgare-Ståndet gifna löftet, hvilket jag förebrår mig att hittills hafva uraktlätit. Jag vädjar till Kammarens ledamöter, huruvida de icke nästan beständigt hört samma talare, just som debatten är vid afslutning, begära ordet, sedan ett allmänt rop på proposition försports. Ett sådant privilegium kan jag för min del icke medgifva, utan vill jag derföre, för hvarje gång han begagnar en sådan taktik, begära ordet, för att söka vederlägga honom. Då han emellertid nu ej anført något nytt skäl för sina åsikter, så torde det vara svårt att få fast fot på en så slipprig bana. Den värde representanten har numera reducerat sina yrkanden till upptagande af lån på endast 4,500,000 R:dr. Han har visserligen gifvit några skäl för denna sin slutsats, men jag har icke kunnat uppfatta dem, sannolikt till följd af det långa afståndet oss emellan i Kammarerna. Talaren har förmenat det vara lätt att upptaga lån inom landet. Sådant tror jag icke kunna ske utan större uppoffringar, än om de upptagas utom detsamma. Talaren har äfven anført åtskilliga olägenheter och faror, som skulle uppstå af begäret att fortsätta med läns upptagande. Att ett sådant begär funnits och finnes, är samnt, och genom fakta är visadt de stora fördelar man deraf skördat, just i jernvägsanläggningarne. Vill man nu icke anslå någorlunda tillräckliga medel till dessa byggnaders fortsättande, så är väl då bäst att dermed helt och hållet upphöra, på det att en dyr ingeniörkorps med ett fåtaligt antal arbetare icke må behöfva bekostas.

Som ett bevis på svårigheten att upplåna medel inom landet må anföras, att Skandinaviska aktiebolaget, som för någon tid sedan af Riksgäldskontoret öfvertog obligationer för 8,000,000 R:dr, förbehöll sig att, i händelse försäljning deraf kunde ske inom landet, obligationerna då skulle förses med en stämpel, som tillförsäkrade dem liqid inom landet, men ingen enda stämpling har blifvit begärd, utan låra dessa obligationer vara sålda i Danmark eller Tyskland. Skall lån upptagas, så bör Riksgäldskontoret icke bindas i sina operationer inom eller utom landet, utan lemnas fria händer, eller ännu heldre öfverlemnas till Regeringen, som kanske snarast bör afgöra, dels huruvida lån vore lämpliga att upptagas eller ansågos för dyra, dels ock på hvilket sätt fortsättningen af jernvägarne lämpligast bör fortsättas. 10,000,000 R:dr anser jag vara för liten summa. Heldre skulle jag önska, att man upplånade 20, ja till och med 40,000,000 R:dr. Detta vore kanske det rättaste och bör vara det sista statslånet för jernvägarne, ty derigenom skulle fullbordas det stora system, som våra första jernvägsbyggare föreslagit. Visserligen behöfvas ej mera än 30,000,000 R:dr för sådant ändamål, men minst 10,000,000 R:dr erfordras dessutom till betäckande af Riksgäldskontorets sväfvande skuld för dess försträckningar till redan byggda jernvägar. Häraf följer dock icke, att hela detta belopp behöfde på en gång indragas, utan kunde detta gerna ske efter omständigheterna under loppet af flera år; men härigenom vunnas dock den fördelen, att flera serier af lån icke behöfde förekomma i penningemarknaden.

Herr Hierta: Jag vill icke på något sätt förtaga verkan af Herr Muréns intressanta anförande, men endast upplysa, då han sagt sig icke hafva hört mitt förra yttrande, att jag talat om de 4,486,000 R:dr, som behöf-

vas intill den 1 December i år och finnas upptagna å pag. 8 af Utskottets Memorial. Den ärade talaren har ock påstått, att jag sagt, det Svenska jernvägarne icke skulle lemna ersättning för underhållskostnaden. Detta är ett misstag. Jag kan i detta fall vädja till riksdags-protokollen. Jag har endast sagt, att jag trott det vara tvifvel underkastadt, huruvida jernvägarne komma att gifva någon betydlig behållning utöfver underhållskostnaden. I öfrigt har det gladt mig att höra hans sista anförande, ty derutaf har framgått hans egentliga mening, nemligen att vi skola ytterligare och såsom det sista lånet upptaga 40,000,000 R:dr till jernvägsbyggnaderna. Det kan icke nekas, att det ligger något poetiskt i detta yttrande. Vi hafva förut af våra skalders de vackra sångerna om "den siste kämpen", "den siste skalden". Det fattades blott hvad vi nu fått, det sista jernvägslånet.

Öfverläggningen var nu slutad, och då Herr Talmannens framställning om bifall till Utskottets hemställan besvarades med nej, framställdes, i anledning af hvad under diskussionen yrkats, proposition på återremiss, hvar till svarades ja.

Utskottets sednare hemställan sid. 9

Återförvisades.

§ 16.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets Memorial N:o 43, med förslag till de afdelningar i Riksgälds-kontorets reglemente, som angå Styrelsen öfver nämnda verk, Fullmäktiges sammankomster samt Fullmäktige tillhörande särskilda åligganden och uppdrag.

På Herr Talmannens framställning beslöt Kammarerna, att hvarje paragraf skulle särskildt föredragas och å densamma proposition framställas. Samtliga paragraferna i Utskottets förslag blefvo godkända.

§ 17.

Till handläggning företogs Stats-Utskottets Memorial N:o 44, i anledning dels af erhållen återremiss å 8:de punkten i Utskottets Utlåtande N:o 26, angående Riksgälds-kontorets förvaltning under den tid, som förflutit sedan början af sednaste riksdag, dels af Kamrarnes olika beslut i fråga om décharge för Fullmäktige i Riksgälds-kontoret.

Utskottets båda hemställanden biföllos.

§ 18.

Föredrogs ånyo och biföllos, hvart efter annat, Stats-Utskottets Utlåtanden:

N:o 45, i anledning af väckt fråga dels om uteslutande från Riksstaten af alla sådana utgifter, som kunna genom landstingen bestridas, dels om öfverlemnande till landstingen af de medel, Riksdagen kan komma att anslå till sådana föremål, hvilkas nödvändighet och lämplighet landstingen vore i tillfälle att bäst bedöma.

N:o 53, i anledning af väckt motion om befrielse från lots- och infarts-penningar för vissa fartyg.

N:o 54, i anledning af Kamrarnes olika beslut i fråga om utbyte af stämpelpapper.

§ 19.

Bordlades:

Stats-Utskottets Utlåtanden N:is 59—62.

Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 5) Utlåtanden N:is 7 och 8 (i samlingen N:is 35 och 36) samt Tillfälliga Utskottets (N:o 6) Utlåtande N:o 5 (i samlingen N:o 37).

§ 20.

Protokollsutdrag för denna dag justerades.

Kammaren åtskiljdes kl. 9 $\frac{1}{4}$ e. m.

In fidem

Carl Kullberg.

Måndagen den 8 April.

Kl. 6 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 1 och 2 dennes.

§ 2.

Kammaren beviljade Herr *Lönberg* ledighet från riksdagsgörömålen från den 17 till den 25 och Herr Friherre *Alströmer* likaledes ledighet under 6 dagar från den 10 i denna månad.

§ 3.

Föredrogs ånyo Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 12, angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker:

Utskottets förra hemställan rörande § 1 i nu gällande bränvinsförsäljningsförfattning.